

בס"ד

ספר מעגלי החיים מעגל הזמנים

דברי תורה על אירועים במעגל השנה:

חגים, צומות, ימי אבל, שבתות מיוחדות, ימים מיוחדים, ואירועים מיוחדים.

הספר כולל דברי תורה: מגמרא, מדרשים, זוהר, אגדות, פרפראות, סיפורים, רעיונות והגיגים.

כרך זה מכיל את הנושאים: ימי חנוכה, תרגום התורה ליוונית, י' טבת, ימי השובבי"ם, שבת שירה, ט"ו באב, פטירת משה רבנו, ימי פורים, ארבע ופרשיות

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים **ירושלמי**

שנת התשס"ט ירושלים

כל הזכויות שמורות למחבר

**ניתן להשיג את הספר במחיר מוזל
אצל המחבר
בטלפון 02-5811133**

**הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת
מעלות דפנה 133/3 ירושלים**

תוכן עניינים

- 13	דברים אחדים
- 15	ימי חנוכה
- 15	חודש כסלו
- 16	רקע לימי חנוכה
- 19	רמזי חנוכה
- 26	מהותם של ימי החנוכה
- 37	גזרת שמים
- 39	ניסי חנוכה
- 47	מסירות נפש של הנשים
- 50	הלל והודאה
- 57	חביבות נרות חנוכה
- 60	מצוות נרות חנוכה
- 62	מזוזה מימין נרות חנוכה משמאל
- 66	חנוכה ותורה שבעל פה
- 69	מלכות יון
- 72	מלחמת תרבויות
- 84	סיפורים לחג
- 87	הלקח של חנוכה לדורות
- 95	זאת חנוכה
- 96	פרפראות
- 105	מעוז צור ישועתי
- 109	מטעמים לחנוכה
- 121	מנהגי חנוכה
- 124	תרגום התורה
- 125	ושלשה עשר דבר שינו בה
- 128	חושך שבתרגום התורה
- 136	עשרה בטבת
- 136	תקנת הצומות
- 138	רקע
- 139	מקורות
- 140	המצור
- 142	מאורעות נוספים
- 144	חשבון נפש

- 152 - לעתיד לבוא
- 155 - ימי השובבי"ם
- 155 - תקופת ימי השובבי"ם
- 156 - שמירת הברית
- 158 - התיקונים שבתקופת השובבי"ם
- 163 - שבת שירה
- 163 - שירת הים
- 169 - אז ישיר משה
- 174 - שירת מרים
- 178 - ירידת המן
- 181 - פרקי שירה
- 190 - ט"ו בשבט
- 192 - ראש השנה לאילן
- 195 - מצוות התלויות בארץ
- 198 - ט"ו בשבט בהלכה
- 200 - סדר ט"ו בשבט
- 205 - ארץ חמדה
- 209 - אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ
- 214 - שבעת המינים
- 221 - ונטעתם כל עץ מאכל
- 225 - כִּי הָאָדָם עֵץ הַיָּדָה
- 230 - הלימוד מט"ו בשבט
- 244 - פרפראות ט"ו בשבט
- 245 - לעתיד לבוא
- 248 - מסתורין בממלכת הצומח
- 253 - פטירת משה
- 253 - לידת משה
- 257 - שמותיו של משה
- 258 - נבואתו של משה
- 262 - משה במרום
- 264 - וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֵנוּ מְאֹד
- 267 - הגזרה על מיתת משה
- 270 - שעתו האחרונה של משה
- 272 - הילקחו של משה לגנזי למרומים
- 275 - וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאֶרֶץ מוֹאָב

- 277 - ולא ידע איש את קבורתו.
- 279 - ז' באדר כיום.
- 281 - **ימי פורים**
- 281 - תענית אסתר
- 285 - יום ניקנור
- 285 - רקע לימי פורים
- 290 - הגזרה בשמים
- 297 - מזימות המן
- 302 - איילת השחר
- 306 - גילוי ההסתר
- 312 - וּמִרְדְּכָי לֹא יָכַרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה
- 314 - בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיַּפּוּל בְּשַׁחַת יַפְעֵל
- 318 - מפלת המן
- 322 - ניסי פורים
- 333 - משנכנס אדר מרבנים בשמחה
- 340 - חייב איניש לבסומי בפוריא
- 345 - מדרשי חז"ל
- 357 - פורים כפורים
- 390G**
- 393 - מנהגי פורים
- 398 - משלוח מנות ומתנות לאביונים
- 402 - **ארבע פרשיות**
- 403 - פרשת שקלים
- 413 - פרשת זכור
- 424 - ראשית גוים עמלק
- 427 - מלחמת שואל בעמלק
- 431 - פרשת פרה
- 440 - פרשת החודש
- 442 - סדר הפרשיות
- 445 - שער התפילה
- 447 - לזיכרון עולם

ימי חנוכה

חודש כסלו

אירועי חודש כסלו

אירועים שונים קרו בחודש כסלו, כאשר הבולט ביניהם הוא כמובן החנוכה.

- ♦ י"ד בכסלו שנת קצ"ד – נולד ראובן בן יעקב.
- ♦ ט"ו בכסלו – יום פטירתו של ר' יהודה הנשיא, מסדר המשנה.
- ♦ י"ט בכסלו שנת תקנ"ט – יצא הגה"צ (הרב בעל התניא), הגאון רבי שלמה זלמן מלאדי מהכלא בפטרבורג, ומאז חוגגים חסידי חב"ד יום זה באסיפות, בהתוועדות על-מנת להודות להקב"ה על הנס הגדול.
- ♦ בכ"ג בכסלו שנת ה' ק"ט – היתה עלילה על היהודים שהם מרעילים בארות, ואילצו אותם להודות (בדבר שכמובן לא היה נכון). הדבר גרם לפרעות, ונרצחו המוני יהודים הי"ד בכל ארצות אירופה.
- ♦ ובשנים ה' ק"ז עד ה' קי"א השתוללה מגפה שהפילה מיליוני חללים.
- ♦ בכ"ה כסלו – חל חנוכה.
- ♦ בכ"ה בכסלו שנת ב' ת"ן תמה מלאכת המשכן, אך הוא לא הוקם, ונדחתה הקמתו עד לא' בניסן.
- ♦ בכ"ז בכסלו כאשר תמו ימי המבול, יצא נח מהתיבה, בנה מזבח לה',

לקח מן הבהמה הטהורה ומן העוף הטהור והעלה עולות במזבח.

רקע לימי חנוכה

סיפור חנוכה מתחיל עם שקיעת ממלכות בבל ופרס, ועליית האימפריה היוונית, בראשות אלכסנדר מוקדון. הופעתו של אלכסנדר, ציינה שינוי בתשתית התרבותית של העולם. הוא הביא איתו את התרבות ההלניסטית ושאף ליצירת תרבות כלל-אנושית. אלכסנדר מוקדון הניח שאחידות תרבותית וחברתית תיצור תשתית לאימפריה יציבה.

בשנת 300 לפני הספירה (לפני כ-2310 שנה), אחרי מות אלכסנדר, התחלקה ממלכתו בין שלושת שרי צבאו. שניים מהם קיבלו לידיהם את ממלכות המזרח: תלמי שלט על מצרים, וסלבקוס על סוריה, עיראק, פרס, אפגניסטאן, פקיסטאן וחלקים מהודו.

חשש מתרבות יון

כל העמים קיבלו על עצמם את התרבות היוונית, רק ירושלים ויהודה דחו את תפיסת העולם החדשה. בימי תלמי הניחו היוונים ליהודים לחיות כרצונם ועל-פי אמונתם. תלמי אף ראה בתורת ישראל נכס תרבותי רב-ערך, וביקש משבעים מחכמי ישראל במצרים לתרגמה ליוונית. תרגום זה ידוע בכינויו 'תרגום השבעים' (ראה בהמשך פרק "תרגום התורה").

אף-על-פי-כן, חכמי ישראל חששו מפני קירוב לבבות זה. ואכן, צדקו. אט-אט החלה להתפתח בתוך העם היהודי תופעת ההתייוונות. צעירים חסרי שורשים נסחפו אחר היופי החיצוני והחופש המוסרי של התרבות ההלניסטית. עם הזמן חלחלה ההתייוונות גם אל האריסטוקרטיה היהודית. השכבה הגבוהה אימצה את תרבות יוון, שהיתה כרטיס-כניסה

חברתי וכלכלי לעולם הגדול. עם זאת, רוב העם נשאר נאמן למורשת אבותיו.

המתייוונים

עם הופעת אנטיוכוס המצב הידרדר יותר. אנטיוכוס התחיל לעשות "סדר", את הכהן הגדול, חוניו, העביר מכהונתו ומינה תחתיו את המתייוון יאסון. בהמשך הדיח גם אותו ומינה את מנלאוס, מתייוון קיצוני יותר מיאסון. ירושלים נהפכה ל'פוליס' - עיר-מדינה יוונית. מוסדות יוונים וגימנסיון התגוששויות הוקמו בה.

מפלגת המתייוונים קיבלה את מלוא הגיבוי של המעצמה הגדולה, ההתיוונות חגגה. המתייוונים התייחסו לתורה ולמצוות כאל אמונות נושנות שאבד עליהן הכלח. את עצמם החשיבו כנושאי דגל הקידמה והתרבות, אנשי העולם הגדול והמודרני. נאמני התורה נתפסו בעיניהם כחשוכים ו'פאנאטיים'.

הגזירות

בעצת יועציו הגיע אנטיוכוס למסקנה, שלא יוכל לדכא את רוח היהודים אלא אם כן יפגע בדתם. הוא הכריז על גזירות האוסרות את חוקי התורה: אסור לשמור את השבת, אין לערוך ברית-מילה, אסור להקריב קרבנות, ועוד. אולם באופן פאראדוקסאלי, דווקא הגזירות הללו, הן שהביאו לסילוק התרבות היוונית מהארץ ולניצחונם של נאמני התורה.

מרד החשמונאים

המרד פרץ במודיעין, כפר של כוהנים ממשפחת החשמונאים. בראש הכפר עמד מתתיהו בן יוחנן, ולו חמישה בנים: יוחנן הגדול, שמעון התרסי, יהודה המכבי, יותנן הוופסי ואלעזר החורני.

קבוצת יוונים צרה על הכפר וריכזה את תושביו במרכזו. היוונים הקימו מזבח אלילים. מפקד הצבא פנה אל יוחנן וציווה עליו להקריב קרבן על המזבח. יוחנן סירב. אחד המתיוונים קם וניגש להקריב חזיר על-גבי מזבח האלילים. מתתיהו הזקן לא היסס, קם והתנפל על המתיוון וכתר את ראשו. חמשת בניו ושאר העם שניצבו מסביב, התנפלו על החיילים היוונים. המרד החל.

משפחת החשמונאים נמלטה להרים והמשיכה לנהל משם את המלחמה נגד היוונים. לא היה להם מה להפסיד, הם בזו לחיי התייוונות, והעדיפו מהם את המוות. אט-אט הצטרפו אליהם אחרים. אנטיוכוס דחק אותם אל הקיר, והם יצאו להילחם בחירוף נפש על חירותם הדתית. במהלך המלחמה נפטר מתתיהו הזקן. בנו, יהודה, מונה למפקד. הוא ניהל לוחמת גרילה קלאסית, פגע-וברח. החשמונאים נחלו ניצחונות קטנים, אך חשובים, המוראל בכפרי היהודים עלה, רבים הצטרפו אל שורות יהודה. בהמשך נערכו גם קרבות פנים אל פנים מול היוונים, צבא יהודה ראה את יד ה' עומדת לימינו.

ניצחון החשמונאים

יהודה המכבי שאף להגיע לירושלים ולטהר את בית-המקדש. הוא חסם את תגבורות הצבא היווני ופינה לעצמו את הדרך אל הבירה. בקרב האחרון והמכריע שנערך סמוך לירושלים, כאשר ליסיאס, מפקד צבא היוונים, הטיל למערכה את מיטב כוחותיו - למעלה מארבעים אלף חייל - גבר צבא החשמונאים הדל והעלוב. הדרך לירושלים נפתחה.

החשמונאים מיהרו אל בית-המקדש. הם מצאו שם הרס וחורבן, פסלים ואלילים. בכ"ה בכסלו, שנת ג אלפים תקצ"ה, 165 לפני הספירה הלועזית (לפני יותר מ 2,170 שנה), נערכה חנוכתו המחודשת של המזבח. זה גם היה היום שבו נמצא פך שמן קטן, חתום בחותמו של הכהן הגדול,

שעיקר שמחתו, כריתת ברית חדשה מתוך אהבה ורצון לקיים מה שקבלו כבר.

ג. ולעתיד לבוא יאיר על ישראל אור חדש מאור הגאולה הראשונה שהיתה בפסח, בזכות שסבלו עול הגלויות ולא נתייאשו מן הגאולה וצפו לה וחיכו לה בכל יום שתבוא, ובתוך עומק גלויותיהם שמחו בגאולה הראשונה (ספר התודעה).

חגו של אדם הראשון

המשנה (במסכת עבודה זרה ח) מונה את ימי חגם של אומות העולם שבהם אין לעסוק איתם. קלנדיא – שמונה ימים אחר התקופה, סטרנורא – שמונה ימים לפני התקופה.

ומבארת הגמרא: תנו רבנן – לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך (בתקופת תשרי) אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים, עמד וישב שמונה ימים בתענית.

כיוון שראה תקופת טבת (שמתחילה בכ"ה כסלו) שיום מאריך והולך, אמר מנהגו של עולם הוא, הלך ועשה שמונה ימים טובים. לשנה אחרת עשאו לאלו ולאלו ימים טובים.

הוא קבעם לשם שמים והגויים קבעום לשם עבודת כוכבים. גם היוונים ביום שמתחילה התגברות האור (כ"ה כסלו) ביטלו עבודת בית המקדש הרסו את המזבח וטמאו את כל השמנים, שהרי בדיוק ג' שנים לפני נס פך השמן נכנסו היוונים לבית המקדש.

חנוכה נקבע על בסיס חגו של אדם הראשון

באמור לעיל, כשראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר – אוי לי שמא בשביל שסרחתי (חטא אכילה מעץ הדעת) עולם חושך בעדי חוזר לתוהו

ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים. עמד וישב ח' ימים בתענית (בתפילה).

כיון שראה תקופת טבת, וראה יום שמאריך והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא! הלך ועשה שמונה ימים טובים, לשנה האחרת עשן לאלו ולאלו ימים טובים, הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים" (מסכת עבודה זרה ח.).

חגו של אדם הראשון בחנוכה

כאמור שראה אדם הראשון יום שמתמעט, ישב ח' ימים בתענית. מתי ישב אדם הראשון בתענית? מסתמא היה זה בימים הקצרים ביותר של השנה סמוך לתקופת טבת (שאז היה עדיין בחשש), נמצא שחגו של אדם הראשון נופל בדיוק בזמן חנוכה (שבהם הימים קצרים ביותר).

ונראה שיש קשר רעיוני בין היום טוב שקבע אדם הראשון לבין יום טוב שקבעו החשמונאים בימים אלו, בכך ששניהם עוסקים באור, אורו של עולם, ואור הנרות.

הנה אדם הראשון קבע פעמיים יום טוב של שמונה ימים, כנגד הימים שדאג על התמעטות האור, וכנגד הימים שהתרבה האור. אבל, בחנוכה קבעו חכמים רק שמונה ימים ליום טוב.

אבל יש לזכור שישנה מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל במצוות בענין המהדרין מן המהדרין בהדלקת נרות, אם פוחת והולך או מוסיף והולך, מחלוקת שמזכירה את שני המצבים שהרשימו את אדם הראשון, הפחתת האור והתרבות האור.

ואפשר שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא כנגד אילו ימים קבעו את ימי החנוכה, אם כנגד הימים הראשונים שקבע אדם הראשון, שבהם פחת האור, או כנגד הימים האחרונים, שבהם התרבה האור.

פעמיים ימים טובים

ויש לשאול: מדוע קבע אדם הראשון יום טוב כנגד הימים הראשונים שבהם פחת האור, הלא היו אלה ימים של חרדה ופחד?

ונראה לומר שאדם הראשון רצה לזכור גם את ימי החרדה אלו, לפי שתופעה זו לימדה אותו להבין שקיימים מהלכים בחיי אדם שיש בהם עליות וירידות וחוזר חלילה, זמנים של חשכה רוחנית וגשמית ואחריהם ימי אור של ישועה ופורקן, וכל זה מלמד שכל אותן הירידות הן "ירידה לצורך עליה".

וכשאדם הראשון הגיע למסקנה שזה "מנהגו של עולם" קבע ליום טוב גם את שמונת הימים שהתענה בהם, כיון שגם הם נתעלו לטובה, בכך שגרמו לו עלייה רוחנית ויכולת לשמוח בימים שבאו לאחריהם. ובזה טעו אומות העולם שקבעו את הימים האלו ל"אידיהן" לשם עבודת כוכבים, מפני שהם ראו בכך רק מנהגו של עולם בדרך הטבע. ולא הבינו את המשמעות העמוקה בדינמיות שיש בעולם של חלופי אור וחושך (הרב דב לבנון).

מוסיף והולך או פוחת והולך?

כפי שארע לאדם הראשון, כן היו ימי החנוכה ימים אשר "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים" - ואמרו חז"ל "החושך זה יון" שהחשיכו עיניהם ולבם של ישראל מבחינה רוחנית ורבים מהם התייוונו, ומבחינה גשמית הצרו להם עד שכמעט נתייאשו מן הגאולה, עד שבאו מתתיהו כהן גדול ובניו, הפיחו את רוחם בקריאת "מי לה' אלי", וכך הוציאו מאפילה לאורה. כסימן לדבר היה נס פך השמן שהיה בו לדלוק יום אחד ודלק שמונה ימים.

השאלה היא: האם לאחר הישועה, יזכרו בעיקר את ימי הישועה, או

שיזכרו את הרושם של המאבק כנגד אלילי החושך, שהוא הביא לאותה ישועה?

ובזה חלקו בית שמאי ובית הלל:

בית שמאי אומרים – פוחת והולך, כנגד הימים הנכנסים, היינו כנגד הימים שהאור פחת בהם בזמן אדם הראשון, או שבאו לרמז לימי הגזרות, שבהם יצאו למלחמה ולמאבק כנגד היונים, ולכן תקנו שפוחת והולך. **ובית הלל** אומרים – מוסיף והולך, כנגד הימים היוצאים, היינו כנגד הימים שהאור הוסיף והלך בזמן אדם הראשון, או שבאו לרמז לימי הניצחון על אויביהם, ונס פך השמן, שהוסיף והלך (הרב דב לבנון).

מהותם של ימי החנוכה

עניין יום כ"ה בכסלו

יום כ"ה כסלו אינו יום פשוט, הוא יום מיוחד שהוכן מבעוד מועד לקראת גאולת ישראל מצרותיו.

♦ בניית המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו, אלא שהמתינו לחנוכתו עד ראש חודש ניסן.

♦ בית המקדש השני נחנך בכ"ה כסלו, כמו שכתוב: "שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶּם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעַלָּה מִיּוֹם עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר יָסַד הֵיכַל ה' שִׁימוּ לְבַבְכֶּם" (חגי ב'יח). שהבית הוסד בכ"ד לחודש התשיעי (שהוא כסלו) ולמחרתו בכ"ה חנכוהו בהקרבה והדלקת הנרות, לפי שאין מחנכים אלא בתחילת היום.

♦ ובספר החשמונאים (ח"ב שכ"א) כתוב: "ויהי אחרי שטיהרו את הבית

ועשו מזבח חדש ומאת ה' היתה זאת לחטא את הבית בעצם היום
ההוא אשר טמאוהו הגויים והוא יום עשרים וחמשה לירח כסלו לפני
ג' שנים".

ומבואר: שלא רק חנוכת המשכן ובית המקדש השני היו בכ"ה בכסלו,
אלא גם טומאתו בידי היוונים היתה ביום זה. ללמדנו: שלא היה זה
אירוע מקרי שהזדמן לתאריך זה.

♦ החל מכ"ה כסלו היום מתחיל להתארך והלילה להתקצר, על פי זה
מבאר המהר"ל: אם כן התחלת האור הוא בכ"ה בכסלו שאז מתחיל
האור להתגבר, לפיכך נעשה הנס בשמן והיה האור בכ"ה אף שלא היה
שמן להדליק והיה הנס כל שמונה כאשר אותו זמן הוא מיוחד
להתחלת האור, והתחלת האור ראוי לבית המקדש כמו שכתוב
שממקום בית המקדש נבראת האורה.

נמצאנו למדים שהאור נגזר בתורה והתגברות האור מתרחשת בכ"ה
בכסלו. ביום זה נכנסו החשמונאים להיכל, שאז התחיל מחדש התהליך
(שהחל במשכן) של חשיפת האור שנגזר ואורה זו תורה. ולכן: הלומד תורה
מגלה את האור הזה (הרב מרדכי גרינברג שליט"א).

חנוכה לא ניתן להיכתב

חז"ל (מסכת יומא כט.) עומדים על כך מדוע נס חנוכה לא נכתב במגילת
ספר: "למנצח על איילת השחר" - למה נמשלה אסתר לשחר? לומר לך מה
שחר סוף הלילה אף אסתר סוף הנסים.

שואלת הגמרא: והרי חנוכה (נס שאירע אחרי נס פורים ואף על פי כן נקבע כיום טוב
לדורות)? עונה הגמרא: נתנה להיכתב אמרנו! (וחנוכה לא נתנה להיכתב בתנ"ך).

ויש להבין, מה בין פורים לחנוכה, מדוע נס פורים ניתן להיכתב ונס
חנוכה לא?

ההסבר הפשוט הוא, שפורים ניתן להיכתב מפני שבאותו זמן היו נביאים,

ונכתב ברוח הקודש, אבל בחנוכה כבר פסקה הנבואה ולכן לא ניתן להיכתב, ולא ניתן להוסיף עוד לכתבי הקודש. ועוד יש לומר: חנוכה הוא החג הראשון שתקנו חכמי התורה, ומסמל את כוחה של תורה שבעל פה (שלא ניתן להכתב), הוא בא ב"התערותא דלתתא" (התערות של מטה, של ישראל), על ידי שישראל אהבו את המצווה הזאת, ולכן זה מהווה דוגמה לתורה שבעל פה, שלא ניתנה להיכתב (הרב דב לבנון).

עלה במחשבה לבנות המשכן בכ"ה כסלו

אמר רבי חנינא: בכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן, ונעשה המשכן מקופל עד א' בניסן שהקימו משה. וכל זמן שהיה מקופל, היו ישראל ממללים על משה ואומרים שאין בו כוח להקימו, או שמא חס וחלילה יש בו דופי. והקב"ה היה מעכב הקמתו עד ניסן שבו יצאו אבותינו ממצרים. וכיון שהקימו משה בניסן לא דיברו עליו מאומה, מאותה שעה ואילך. חודש כסלו נתרעם, ואמר לו הקב"ה: עלי לשלם לך שהפסדת, ושילם לו חנוכת בית חשמונאי, ומזה הטעם אנו קורים בחנוכת בית חשמונאי בסדר חנוכת המזבח (ילקוט שמעוני).

ולכאורה צריך להבין אם באמת חודש כסלו היה ראוי לחנוכת המשכן, מדוע באמת גרמה ההשגחה העליונה שלא יחנכו את המשכן בחודש זה? נראה להסביר זאת, על פי היסוד שמצאנו בחז"ל כמה פעמים, שהקב"ה בקש לעשות דבר אחד במחשבה, וחזר בו ועשה דבר אחר למעשה. כגון: בקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין ראה שאינו מתקיים ושיתף פעולה עמו מידת הרחמים. ולכאורה קשה, וכי לא ידע הקב"ה שאין העולם יכול להתקיים במידת הדין, ומעיקרא מה סבר? אלא שהשאיפה היא שהעולם יזכה במידת הדין, אלא שבהתחלת הבריאה הקב"ה הסכים לשתף את מידת הרחמים כדי לאפשר את קיום העולם עד שיהיה אפשר לעמוד במידת הדין.

דוגמה נוספת בעניין המחלוקת מתי נברא העולם, אם בניסן או בתשרי. מסביר ר"ת: אלו ואלו דברי אלוקים חיים, בתשרי עלה במחשבה לברוא העולם במידת הדין המתאימה לחודש זה, ובראו במידת הרחמים המתאימה לחודש ניסן.

וכן בענייננו: עלה במחשבה לגמור מלאכת המשכן ולחנכו בכ"ה בכסלו, משום שהוא היה הזמן המסוגל לכך ביותר, אלא שכדי לזכות להקימו בזמן זה צריכים להיות ראויים במידת הדין, וכיון שלא היו ראויים לכך בתחילה, הסכימה דעתו יתברך שיחונך בניסן שהוא מידת הרחמים זמן הגאולה (הרב דב לבנון).

ועוד בעניין מחשבת חנוכה: כשחזרו עולי הגולה מבבל והתחילו בבנין בית המקדש, ובעצת המשטינים נפסקה העבודה 22 שנה, ואחר כך חזרה ונתחדשה עבודת הבניין, והקימו יסודותיו של היכל ה' ביום כ"ד לכסלו, ובלילה שלאחריו, הוא כ"ה בכסלו, שמחו בשמחת היסוד. וכן הנביא אומר (חגי ב): "שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶּם מִן הַיּוֹם הַזֶּה וּמַעַלָּה מִיּוֹם עֲשִׂיתֶם וְאֶרְבָּעָה לַתְּשִׁיעִי (הוא כ"ד כסלו) לְמָן הַיּוֹם אֲשֶׁר יָסַד הַיֵּכָל ה' שִׁימוּ לְבַבְכֶּם".

חושך מגרשים על יד האור

בעוד שבמנורת בית-המקדש היו רק שבעה נרות, הרי בחנוכייה של חנוכה יש שמונה קנים ואנו מדליקים בה שמונה נרות. בתורה וביהדות אין שום דבר מקרי. אם אנו רואים שנרות החנוכה, שאותם אנו מדליקים מחוץ לבית-המקדש, עולים במספרם על נרות המקדש - ודאי שטמונה בזה משמעות מסוימת.

ההסבר על כך הוא: מנורת שבעת הקנים, שדלקה בבית-המקדש, התאימה למצב רגיל וטבעי, שבו הרוחניות שולטת. במצב רגיל זה, כאשר אפשר לקיים את רצון השם ללא כל הפרעות ומכשולים, אפשר להסתפק

בשבעה נרות.

אולם כאשר נוצר מצב בלתי רגיל, כשהחשיכה הרוחנית עולה וגוברת, אי-אפשר להסתפק בשבעה נרות, אלא צריך להדליק שמונה.

נרות החנוכה באו דווקא בעקבות התגברות כוחות הנגד והתעצמות החושך. הם נקבעו לאחר שהיוונים "גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות... ולחצום לחץ גדול" (כלשון הרמב"ם). כאשר נתרבו הקשיים והשתבש מצב הדברים הרצוי והטבעי, שוב אין די בשבעת נרות המנורה. כנגד תגבורת החושך, דרושה גם תוספת באור.

אור החג מאיר לפי ההכנה

כותב הרמח"ל: כל תיקון שנתקן ואור הגדול שהאיר בזמן מן הזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור הראשון. אך מידת ההשפעה והתועלת שמקבל כל אחד מהשם יתברך תלויה במידת ההכנה שלו התבוננות במהות היום (ספר שפתי חיים).

שפע היורד מהשמים החל מחנוכה

השפע שמוריד הבורא לישראל מתחיל מחנוכה. שהרי עד חנוכה הוא גמר החיתום שמתחיל מהושענא רבה. לכן ערב חנוכה הוא גמר החתימה, ובחנוכה מתחיל שפע ובהירות חדשה להוריד על נשמת ישראל.

ולכן מדליקים נרות חנוכה, שהם האורות לרמוז על אורות הבהירות שמתחילים באותם ימים (ספר תולדות אהרן).

לשנה אחרת קבעום להלל והודאה

שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות

בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח וחתום בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה (מסכת שבת כא:).

ויש לשאול למה תיקנו את חנוכה רק בשנה האחרת ולא קבעום באותה השנה?

ויש לומר שלא כל מאורע שקורה לעם ישראל מתקנים חז"ל חג. רק חג כשיש הארה בכל שנה מחדש קובעים אותו לחג. לשנה האחרת כשראו חז"ל בימי חנוכה שאכן ישנה הארה מיוחדת של חנוכה בימים אלו אז קבעו את פרסום ניסי חנוכה לדורות.

ויש מבארים באופן שונה: למה דווקא את חנוכה קבעו ולא קבעו את נס עמידת השמש ליהושע, או מפלת סנחריב שהיה בימי חזקיהו?

ויש לבאר: כשעם ישראל נמצא במצוקה וסכנה, אז המצב הוא שאין ברירה אחרת אלא לעשות נס להציל את ישראל. אבל כשיש ברירה ועם כל זאת עושה הקב"ה נס, מגלה הדבר שהוא משום חביבות יתרה של הקב"ה לעמו, חכמים ראו שבכל שנה חוזרת אותה החביבות ולכן קבעום לדורות להודות ולהלל. נס פך השמן לא היה הכרחי (שהרי טומאה הותרה בציבור).

אור הגנוז

ובכל שנה ושנה בהגיע העת הזאת מאיר לנו השם יתברך ומתגלה מעט מן האור הגנוז לעת עתה, ורק לעתיד לבוא בזמן הגאולה השלמה יתגלה במלואו. ולכן מכונה חג זה בשם חנוכה, והוא כמו שמחנכים את הקטן בקטנותו מעט מעט בכדי שיעמוד על עמדו בגדלותו (מתוך בני יששכר לרבי יששכר מדינב).

בכ"ה כסלו – הופעת אור רוחני

לכל דבר יש הזמן שלו. עת לכל חפץ. ולא במקרה ימי החנוכה מתחילים בכ"ה בכסלו, לא במקרה אירע הניצחון והתחדשות העבודה בבית-המקדש בכ"ה בכסלו. יש ביום הזה משהו מיוחד.

בחודשים תשרי, חשוון וכסלו, אור השמש מתמעט והולך עד תקופת טבת, ומתקופת טבת אור החמה מוסיף והולך. הווי אומר, חודש טבת, הוא החודש שבו אור החמה מוסיף והולך. היום גדל והלילה מתקצר, עד תקופת תמוז, בו אור החמה בשיא תוקפו ומאז הוא מתחיל להתמעט. אולם כבר בכ"ה בכסלו הופיע האור הרוחני, אור הנרות במקדש, חמישה ימים לפני ר"ח טבת שבו מתחיל האור הגשמי, להיות והולך וגדל.

כמו שאמרו חכמים שבתשרי נברא העולם, והכוונה שבאחד בתשרי נברא האדם שהוא יום השישי לבריאה, הווי אומר, שחמישה ימים לפני בריאת האדם שהוא עיקר הבריאה, ביום הראשון שהוא כ"ה באלול, ביום זה נברא האור: "ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור". האור הזה הוא האור הרוחני, האור העליון, שקדם בחמישה ימים לבריאת האדם שהוא עיקר הבריאה, ועל כך נאמר: בתשרי נברא העולם.

ועוד דבר אירע ביום כ"ה כסלו. בפסיקתא רבתי נאמר שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסלו. אמנם המשכן לא הוקם בפועל עד ר"ח ניסן, אבל המשכן היה מוכן ומושלם בכ"ה בכסלו. ואין זה מקרה, כי היום הזה, כאמור, הוא יום מיוחד, יום הופעת האור הרוחני, האור העליון הקודם להופעת האור הגשמי שמופיע בר"ח טבת.

ולכן ימים אלו במהותם מתאימים לניסים ונפלאות שנעשו בהם, אלו ימים שמסוגלים להופעת אור רוחני, אור הקדושה, אם כן נמצא כי בכל שנה בימי החנוכה מתחדשת עלינו הופעה רוחנית (הדברות).

למה קבעו זיכרון בנרות?

עניין חנוכה שקבעו פרסום הנס בנרות, מה שאין כן בשאר ניסים: בפסח ביציאת מצרים באכילת מצות (כנגד גלות מצרים בחומר ובלבנים), בפורים ימי שמחה ומשתה (בימי המן בקש להשמיד השמדה גופנית). מה שאין כן בחנוכה-שישראל שרויים על אדמתם, ולא גלו גלות גופנית, אלא רק גלות התורה, "להשכיחם תורתך". לפיכך קבעוהו בנרות, על שם הפסוק (במשלי י' כב): "כי נר מצווה ותורה אור" (רבי שניאור זלמן מלאדי).

יש לכל אחד כוח לגרש את החושך

יכול אדם להרהר בדברים ולומר: אם בזמן בית-המקדש אירע מה שאירע עד שנזקקו לנס מיוחד, הרי בזמננו, כשעם-ישראל מצוי במעמד של 'מעטים' ו'חלשים' מול הכוחות הגוברים בחוץ, האם יש סיכוי כלשהו לעמוד במשימה - להגביר את אור הקדושה על החושך והטומאה?
ימי החנוכה הם התשובה לכך: הקב"ה נותן ליהודי כוח מיוחד דווקא בגבור החשיכה להדליק שמונה נרות ולא שבעה, להעמידם מחוץ לבית ולא בתוכו. כל זאת, כדי לאפשר לו להתגבר על כל המכשולים והעיכובים הנקרים בדרכו. ניתנו לנו הכוחות הדרושים, וצריך רק להשתמש בהם ולהוציאם אל הפועל.
משום כך נאמר על נרות חנוכה שהם "אינם בטלים לעולם". נרות בית-המקדש בטלו כאשר החושך גבר והביא עימו את חורבן הבית והגלות שלאחריו, אבל שמונת נרות החנוכה, שכל ייעודם הוא להתמודד עם החושך ולהאירו - נרות אלה "אינם בטלים לעולם"! (ליקוטי חב"ד).

חנוכה – רזין דרזין

כל סעודה מורכבת בין השאר מלחם, מים ויין. שלושת הדברים הללו

ניסי חנוכה

מאי חנוכה

מאי חנוכה? דתנו רבנן בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון (שמונה ימים) שאסור לספוד ולא להתענות בהם. כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה (מסכת שבת כא:).

ובמגילת תענית: ומה ראו לעשות חנוכה זו שמונה ימים, והלא חנוכה שעשה משה (חנוכת המזבח במשכן) לא עשה אלא שבעה ימים? אלא בימי מלכות יון, נכנסו בית חשמונאי להיכל ובנו את המזבח, וסיידוהו בסיד, ותקנו בו כלי שרת, והיו מתעסקים בו שמונה ימים. נמצאנו למדים, שחנוכה זו שאנו עושים, לא על חנוכת המנורה בלבד, אלא יש בה גם חנוכת המזבח וחנוכת כלי שרת חדשים. שבית חשמונאי גנזו אבני המזבח ששיקצו היוונים לעבודה זרה ובנו מזבח חדש ועשו כלי שרת חדשים וחנוכים.

למה צריך 8 ימים להכנת שמן טהור

הבית יוסף על הטור נותן שתי תשובות למה בני ישראל היו צריכים שמונה ימים עד שימצאו שמן טהור: והטעם הראשון: לפי שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים ואי אפשר להתקין שמן טהור עד שיעברו עליהם שבעה ימים מיום טומאתם ויום אחד לכתישת הזיתים ותיקונם להוציא מהם שמן טהור. הטעם השני בשם הר"ן: שהיה להם שמן טהור רחוק ארבעה ימים והוצרכו שמונה ימים בין הליכה וחזרה.

וטמאו כל השמנים

הביא הב"ח ברייתא: גזר אליהם אותו רשע לבטל את קורבן התמיד. אמרו לו מצווה אחת יש בידם, אם אתה מבטלה מידם הם אבודים, וזו הדלקת המנורה שכתוב בה "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד", כל זמן שמדליקים אותה הם עומדים. עמדו וטימאו כל השמנים. וכשחזרו עם ישראל בתשובה למסור נפשם על עבודת בית המקדש נעשה להם נס דווקא בנרות.

היוונים טמאו דווקא את השמנים, לפי שידעו שהמנורה הטהורה מורידה

שפע קדושה וטהרה לעם ישראל, שפע חוכמה ותורה ורצו לטמא אותה ולהכניס טומאה בעם ישראל.

מצאו פך שמן

מובא בספרים הקדושים כי שמעון הצדיק (משיירי כנסת הגדולה) שהיה קודם נס חנוכה כמאה שנים, ראה ברוח הקודש כי יגיע זמן ועם ישראל יהיו תחת זרים שיטמאו את כל השמנים. ולכן החביא פך שמן אחד תחת המזבח במקום שנקרא שיתין (לשם היה יורד יין שהיו מנסכים עם הקורבנות), ובימי החשמונאים ירדו לשם ומצאו את פך השמן שנעשה בו הנס (אמרי דניאל).

קושיית הבית יוסף: למה 8 ימים ולא 7 ימים

ידועה קושיית מרן הבית יוסף (וימן תרע"ו): כיוון שהיה להם פך שמן להדליק בו יום אחד, אם כן נמצא שלא נעשה הנס אלא שבעה ימים, ואם כן מדוע תקנו חנוכה שמונת ימים?

הבית יוסף מביא שלשה טעמים:

- א. שחילקו את השמן לשמינית בכל לילה (והשאירו השאר ללילות הבאים), והמנורה דלקה כל הלילה, לכן הנס התחיל מן יום הראשון.
- ב. מיד שהשתמשו בכל השמן למנורה בלילה הראשונה, הפך התמלא מחדש באותו הלילה.
- ג. מילאו את המנורה בלילה הראשון וכשחזרו למחרת ראו שלמרות שהמנורה דלקה כל הלילה, נשארה בה אותה כמות שמן ששמו בה.

תירוצים רבים ניתנו לקושיה זאת, נביא כמה מהם:

- א. ספר אורחות חיים: לפי שביום ראשון היה זכר לחנוכת הבית שבטלו היוונים העבודה במקדש.
- ב. והסבא מקלם מתרץ: דבר שאדם רגיל בו אינו מתפלא ממנו אף

שגם הוא נס. עצם העובדה ששמן דולק הוא נס שהרי אף החומץ יכול לדלוק אם הקב"ה היה מצווה על כך, אלא שאנו רגילים בכך ולא מתפעלים, ורק כשדולק יותר מהרגיל אנו מתפעלים. לכן תיקנו שמונה ימי חנוכה לומר שאף מה שדלק השמן ביום הראשון הוא בכלל הנס.

ג. ובספר פרי חדש כתב לתרץ: שהרי אף אם לא היה נעשה נס פך השמן, מכל מקום בודאי שהיו מתקנים יום אחד להודות לה' יתברך על עצם הניצחון במלחמה, ואם כן שייך לומר שיום אחד אנו מציינים זכר לניצחון במלחמה, ועוד שבעה ימים אנו מקיימים זכר לנס פך השמן שדלק עוד שבעה ימים.

ד. ועוד כתב לתרץ: שכשנתנו ביום הראשון מעט שמן במנורה, כבר נתמלא הבזיך ששמים בתוכו את השמן, ואם כן נמצא שנעשה נס גם ביום הראשון.

ה. החיד"א ליישב: בפשיטות על פי גרסת השאילתות דרב אחאי גאון, שכתב, שלא היה בפך השמן להדליק "אפילו" יום אחד, ולפי זה, אף בלילה הראשון נעשה נס, כיוון שלא היה להם שמן אפילו ללילה אחד.

ו. בספר בני יששכר: האיר הקב"ה עיני חכמי הדורות למצוא סמך לחנוכה מהתורה, על פי סמיכות פרשת הנרות לפרשת סוכות, והבינו ברוח קודשם שבא ללמד שחנוכה ח' ימים כמו בסוכות.

פך שמן טהור – הרי טומאה הותרה בציבור

שואל בספר פני יהושע: למה היה צריך לנס של פך השמן, והרי טומאה הותרה בציבור והיה מותר להדליק אף כשהשמן טמא?
ומתרץ – מפני חביבות של ישראל לפני הקב"ה עשה להם נס בפך השמן שהספיק לשמונה ימים.

ואפשר לרמוז על כך: הגמרא שואלת "מאי חנוכה?" מא"י - ראשי תיבות משה אברהם יעקב, בכולם הקב"ה קורא להם בשמותם פעמים שהוא לשון חביבות: משה משה, אברהם אברהם, יעקב יעקב.

כיוצא בזה יש מפרשים: שאכן טומאה הותרה בציבור, ואילו היה צורך היו משתמשים בשמן טמא. אלא שהם הדליקו בשמן הטהור ביום הראשון והנס נעשה בעצמו ודלקו ח' ימים. וכן מדויק מלשון הגמרא: "ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה נס והדליקו ממנו ח' ימים".

עצם הנס הראה לעם ישראל חביבות הקב"ה לעם ישראל שלא יצטרכו להדליק בשמן טמא אף שלהלכה מותר.

תירוץ החתם סופר לטומאה שהותרה בציבור

ודאי טומאה הותרה בצבור אך הם גזרו על הגויים להיות כזבים, ורק טומאת מת הותרה בציבור ולא טומאת זב. והיו חכמי הדור נבוכים מה לעשות אם להעמיד דבריהם (גזרת חכמים) במקום ביטול עבודת הדלקה (שהיא מצווה מהתורה) או לא? ועשה הקב"ה נס ודלק ח' ימים מבלי שיצטרכו לבטל הדלקת נרות.

מנס זה רואים אנו על הסכמת הקב"ה לחיזוק התורה ועל דרכם של חז"ל בגזירותיהם. מכאן יסוד נפלא, שאף במצוות דרבנן שאנו מקיימים בכל יום עלינו לדעת שהקב"ה מסכים עליהן, ולא לבוא חס וחלילה לזלזל בהן.

למה קבעו חג על נס פך השמן ולא על הניצחון?

השחרור מעול היוונים, ביטול הגזירות נגד התורה וחזרת המלכות לישראל הם אירועים בקנה מידה היסטורי שמצדיקים קביעה של חג לדורות. לעומתם, נס פך השמן הוא אירוע נקודתי, מקומי שלכאורה אין לו שום משמעות לטווח רחוק.

ועוד שטומאה הותרה בציבור, והיה אפשר להדליק בשמן טמא, ואם כן

מדוע היה צריך לנס ?

ויש להבין שבאותה התקופה החוכמה היוונית הלכה והתפשטה בעולם כולו, וכבשה לבבות. ורבים נוספים החלו נוהים אחר התרבות היוונית, מתנהגים בהליכותיה, מתלבשים, מדברים וחושבים כמו יוונים. השמן הוא זה שרומז לאור החוכמה, לרוח ולתרבות שמהווה את נשמתו של העם. באותם הימים טימאו היוונים את כל השמנים. השפעתם חדרה עמוק אל תוככי המחנה, הרעילה את ההמונים עד שהיה חשש להכחדתה של רוח ישראל מן העולם. עם ישראל, עתידו וייעודו עמד בסכנה גדולה. אלא שנשאר פך אחד קטן של שמן סגור בחותמו של כהן גדול שלא נגעה בו ידם הטמאה של היוונים. קומץ קטן של אנשים שלא נתנו לרוח יוון להרעיל את מוחם וליבותיהם.

אף אלו שנטמאו ונהו אחר היוונים, הגרעין היסודי הפנימי לא נפגמה טהרתו, ואם רק נצליח ללבות את הניצוץ הוא יוכל לשוב ולבעור לאש גדולה שתבער ימים רבים. זה מה שעמד מאחורי המלחמה של המכבים, זה הדבר שבזכותו ניצחו והצליחו להחזיר את עם ישראל לכור מחצבתו, וכל זה השתקף בנס של פך השמן שבעצם מספר לנו במשפט אחד את כל סיפור חנוכה.

המהר"ל מוסיף הסבר נוסף: לו היינו מנצחים במלחמה בלבד, היו נשמעים קולות שונים (כמו שאפשר לשמוע גם היום), שזוקפים את הניצחון הצבאי האדיר - לזכותנו! , בזכות התושייה והאומץ של צבאנו, בזכות הגאונות הצבאית של יהודה המכבי וכו' וכו', ניצחנו. ושוכחים שאחרי הכול בלי עזרתו של הקב"ה לא היה סיכוי לגבור על מכונת המלחמה הבלתי מנוצחת של היוונים העדיפה בנשק (כולל 'טנקים' של ימי קדם - פילים!) ובכוח צבאי עשרת מונים. כל ההתייחסות אל הניצחון היתה עלולה להפוך חילונית ו'נטולת אלוקים', ובסופו של דבר הניצחון היה של ה...יוונים.

לצורך כך היה צורך בנס, שאף אחד לא יוכל להתחמק ולתלות אותו בגורמים טבעיים. אירוע שלכולם יהיה ברור שיד אלוקים חוללה אותו. לשם כך התגלה להם פך אחד קטן של שמן שיזכיר לכולם מי הוא זה שעומד מאחורי כל ההתרחשויות ושבזכותו גם ניצחנו במלחמה.

הנס בשמן ולא במנורה

נס נעשה לאבותינו כדי שיוכלו להדליק את המנורה כהלכתה, בשמן זית זך וטהור. אמנם יכלו אבותינו להדליק שמן טמא, שהרי "טומאה הותרה בציבור". אבל באהבת ה' אותם, רצה לזכות אותם בקיום המצוה בשלמות ובהידור.

אך ראה זה פלא. בשמן נעשה נס גדול. אך מה עם המנורה עצמה? והרי אמרו חז"ל בגמרא (עבודה זרה, מג א): שבבית שני "שפודין של ברזל היו ומחופין בבעץ (פירוש בדיל)...". ומדוע נעשה להם נס דווקא בשמן ולא בגופה של המנורה? האם קצרה יד ה' (שתהיה מנורה זהב או כיוצא בזה)?

ניתן לומר כי לקח גדול ניתן לנו בזה. השמן - הרי הוא סמל החכמה והרוח, התרבות והתוכן. המנורה - הרי היא הכלי החמרי, המסגרת המכילה בתוכה את התכנים והשאיפות הנעלות.

הנס נעשה דוקא בצד הרוחני. כאשר מדובר על שאיפות ועל חזון, על ערכים ועל תכנים אין להסתפק במועט. ואם המציאות דלה מליצור את השאיפות הגדולות בכל תפארתן - יבוא הדבר בדרך של נס.

אבל כאשר מדובר על הכלים ועל המסגרות - כאן אין "קפיצת הדרך (אין ניסים)". הדבר יעשה קימעא קימעא. בתחילה - שפודין של ברזל. אחר כך "העשירו - עשאו של כסף. חזרו והעשירו - עשאו של זהב" (עבודה זרה,

שם). (הרב עזריאל אריאל).

חנוכה למעלה מהזמן

כתב מהר"ל מפראג: אין מועד בן שמונה ימים מלבד חנוכה. דבר זה מלמד על תוקפו של הנס שהיה למעלה מן הטבע ולמעלה מן הזמן. שבעה ימים - זה גבולו של הזמן, שבעת ימי המעשה. ויום השמיני, כבר הוא יוצא מגבולו ולמעלה ממנו, ורומז לנצח. ולכן חנוכה אינה פוסקת לעולם.

עבודת ה' בטהרה

פך שמן שנמצא בחותמו של כהן גדול ולא נגעה בו יד טמאה יש בה כוח להאיר כל ימי שנותינו "שבעים שנה ואם בגבורות שמונים", כיון שהשמן זך וטהור בלא תערובת שמץ של פסול.

כלל גדול בעבודת ה' לעבוד את הקב"ה בקדושה בלא תערובת של חולין, וכל מטרתו רק למען ה'. אדם כזה יש בו כוח להאיר בלב בני אדם עד סוף ימיו.

גילוי השכינה למטה

מבאר האריז"ל: חלוק חנוכה משאר ימים טובים. שתמיד יסוד יום טוב הוא עליית השכינה ונשמות ישראל להדבק בעולמות העליונים. אומנם חנוכה הפוך, בשעת ההדלקה השכינה ונשמות ישראל יורדות למטה למקום העשייה שהוא מקום החושך. וכל עבודת ההדלקה להמשיך אורו יתברך גם למקום החושך, ולגלות שם אורו של הקב"ה.

ימי החנוכה אינם בטלים לעולם

דרשת חז"ל: (פ"ר מגיד מ"ש"ר): כל המועדים יהיו בטלים חוץ מחנוכה ופורים.

ונרמז עניין זה במה שאנו מברכים אשר קדשנו במצוותיו וצונו "להדליק" נר חנוכה, שלשון "להדליק" מורה גם על העתיד.

וכתב הרדב"ז: שברור הדבר שלא תתבטל לעולם שום מצווה ממצוות התורה, כמו שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, אלא שלעתיד לבא, תרבה הטובה כל כך לישראל, והשמחה והמנוחה (כלומר שלווה) יהיו בכל ימיהם, עד שכל הימים יהיו שווים בשמחה ובטוב לבם, וכאילו נתבטלו המועדים (שכן לא תהיה בהם שמחה מיוחדת). אבל ימי הפורים וחנוכה יהיו נזכרים ונעשים בשמחה מיוחדת.

והרשב"א (בתשובה סימן צג) כתב: שכוונת המדרש היא שיש הבטחה מאת ה' יתברך, שאף על פי שכל המועדים עלולים חס ושלום להתבטל לגמרי מישראל לרוב הצרות והגלויות שהם סובלים, בעוונותינו הרבים, מכל מקום לגבי פורים יש בידינו הבטחה, שבשום דור מהדורות לא יתבטל לגמרי חג הפורים. וכמו כן יש לפרש דברי המדרש לגבי ימי החנוכה (הגר"ע שליט"א).

משל למה הדבר דומה: לאחד שנתנו בידו ממון כדי שילך ויעשה בו סחורה. הלך ועשה בו סחורה והרוויח ממון הרבה משלו. לאחר ימים, אפילו יבואו ליטול ממנו מה שנתנו לו - מה שהרוויח משלו לא ייטלו.

כך המועדים האמורים בתורה, במתנה ניתנו להם לישראל שלא הקדימו זכויות משל עצמן, ואילו חנוכה ופורים בזכות מעשיהם נתנו להם לישראל, שחרפו נפשם על האמונה הטהורה בחנוכה, וברצון עצמם קבלו עליהם ברית התורה בפורים ולא כפו עליהם הר כגיגית. וכל זאת, בימי היותם נתונים ביד בוזזיהם ומשעבדיהם.

ולכן אפילו ייטלו מהם המועדים האחרים - חנוכה ופורים שזכו להם במעשיהם, לא ייטלו מהם ולא יהיו בטלים לעולם (פאר התודעה).

מסירות נפש של הנשים

מעשה הגבורה של יהודית

המצביא הולופרנס צר על העיר בתול שביהודה, וכדי להכניע את תושביה ניתק אותה ממעיינות המים שלה. לאחר 43 ימי מצור גבר הצמא בעיר ותושביה ביקשו מראשי העיר כי ייכנעו. אישה אלמנה אחת החליטה להציל את העיר. היא לא גילתה את תכניתה לאיש ורק ביקשה, כי יינתן לה ולשפחתה לצאת מהעיר. שם האישה - יהודית. היא הגיעה אל מחנה האויב, והצליחה, בדברי חלקות, לקנות את לב הולופרנס המצביא. במשך ארבעה ימים שהתה במחנה האויב, כשמידי לילה היא נושאת תפילה לאלוקי-ישראל להצלחת משימתה. בלילה הרביעי האכילה את המצביא גבינה מלוחה והשקתה אותו יין חריף, וכשנפל שיכור, נטלה את חרבו וכרתה את ראשו. יהודית חמקה חזרה אל העיר, כשאמתה נושאת את ראשו של הולופרנס עמה. כשנודע הדבר במחנה האויב, נפוצו החיילים לכל עבר. יהודית נהפכה לגיבורה לאומית.

מסירות נפש של מרים

במדרש מובא מעשה על מעשה גבורתה של מרים: מרים אחותם של בני חשמונאי מובאת באפריון לנישואיה. ואז, כשהיא עומדת לצאת ממנו, כשעיני כל נשואות אליה – היא קורעת בגדיה מעליה. מתואר שם כיצד העם כובשים פניהם בקרקע ואחיה מבקשים להרגה.

היא אומרת להם: "שמעוני אחי ודודי! ומה אם בשביל שעמדתי לפניכם עירומה ולא עברתי עבירה – ביקשתם להרגני, מדוע אם כן זה שאני הולכת להיטמא להגמון לא מפריע לכם?". ועוד היא מוסיפה: "היה לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה והם לא היו אלא שניים שהרגו עיר – אתם חמישה (כשכוונתה לחמשת אחיה) ועוד יש עימכם מאתיים פרחי כהונה – מדוע איפה שלא תהרגו את יוון?" ואז פונה מרים החשמונאית לשמים

ומבקשת מהקב"ה שינקום נקמתה ונקמת ישראל. או אז, על פי המדרש, מתכנסים האחים עם מתתיהו ודנים מה לעשות, ומגיעים למסקנה שהגיע הזמן למרוד.

חנה ושבעת בניה

דוגמה נוספת לגבורת נשי ישראל היא חנה, אם שבעת הבנים. בשעה שהקשו היוונים את ידם על היהודים, זימנו משפחה ובה שבעה בנים ואמם אל המלך וניסו לשכנעם להשתחוות לפסל. הבנים סירבו בתוקף ולא נמנעו מלהטיח בפני המלך דברים עזים ובוטים, אף שראו את אחיהם מוצאים להורג. גבורתה של חנה היתה, שגם לאחר שראתה את כל שבעת בניה מוצאים להורג בעינויים לנגד עיניה, לא פסקה מלעודדם ומלחזקם בדרכם.

הנשים הניפו את נס המרד

הנשים גם היו אלה שהניפו את נס המרד. לאחר שרבים מבין הנאמנים לדת היהודית ברחו אל המדבר והמערות מפני גזירות אנטיוכוס, נשארו הנשים לבדן ובמעשיהן עוררו את הגברים להילחם ביוונים. וכך עשו: כשהיה נולד בן לאחת מנשות הגברים שנסו אל המערות, היו מלות אותו בגיל שמונה ימים, ומאחר שעל-פי הגזירות היו שניהם צפויים להיות מוצאים להורג, היתה האם עולה עם תינוקה לחומת ירושלים, משליכה את בנה ממרומי החומה ומטילה את עצמה אל מותה אחריו. במעשיהן אלה קראו הנשים לבעליהן ולאחיהן המסתתרים מפני היוונים: "אם לא תאזרו עוז ותצאו להילחם באויביכם, סופכם שלא יהיו לכם לא בנים ולא נשים, ותכלו מן הארץ. לא בסתר נשמור את קדשינו אלא בגלוי ולעיני כל, ואם חפצתם להצילנו - צאו מן המערות והילחמו באויב". כך יצא המרד לדרכו (ליקוטי חב"ד).

הלל והודאה

הלל והודאה

- ❖ הלל בא מהארת הנשמה (כל הנשמה תהלל י-ה), הודאה באה מהכנעת הגוף שמסכים עם הנפש.
- ❖ הלל על הגאולה הרוחנית, הודאה על השעבוד שנגמר.
- ❖ הלל על נס פך השמן (שכולו רוחני), הודאה על המלחמה והצלת הגופות.
(ספר התודעה).

נוסח ההודאה

חז"ל תיקנו להוסיף נוסח של הודאה בחנוכה הן בתפילת שמונה עשרה והן בברכת המזון.

הנוסח (לפי מנהג הספרדים):

וְעַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן. וְעַל הַגְּבוּרוֹת. וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלְאוֹת
וְעַל הַנְּחֻמּוֹת (ובנסח ספרד מוסיפים: וְעַל הַמְּלַחְמוֹת) שְׁעֲשִׂיתָ
לְאַבוֹתֵינוּ בְּיָמִים הָהֵם בְּזֶמֶן הַזֶּה:
בְּיָמֵינוּ מִתְּתִיבָה בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבְנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן
הִרְשָׁעָה עַל עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל לְשַׁכְּחֵם תּוֹרָתָךְ וּלְהַעֲבִירָם מִחֻקֵּי רְצוֹנְךָ.
וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבָּתָה אֶת רִיבָם. דָּגַתָּ
אֶת דִּינָם. נִקְמַתָּ אֶת נִקְמָתָם. מְסַרְתָּ גְבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים. וְרַבִּים
בְּיַד מְעֻטִּים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְטִמְאִים בְּיַד טְהוֹרִים. וְזָדִים בְּיַד
עוֹסְקֵי תּוֹרָתְךָ. לָךְ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ. וְלַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל
עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה וּפְרָקָן כְּהִיּוֹם הַזֶּה. וְאַחֲרַיִךְ בָּאוּ בְּנֶיךָ לְדַבֵּר
בִּיתְךָ וּפָנּוּ אֶת הַיִּכְלָךְ. וְטִהְרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ. וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחֻצְרוֹת

אל הפועל (הרב דב לבנון).

רפואת משה רבנו בחודש שבט

חז"ל עומדים על השינוי שחל במשה בסוף ארבעים שנה שאז התחיל לומר את "אלה הדברים" (בחודש שבט כאמור) מפי עצמו, וז"ל (דברים רבה פרשת דברים ד"ה ז):

אלה הדברים – אתמול היה אומר "לא איש דברים אנכי", ועתה אומר "אלה הדברים" ! אמר רבי אלעזר ... אמר שלמה 'מרפא לשון עץ חיים' (מרפא לשון מהתורה שלמד משה 40 שנה) (משלי ט"ו ד'). שאמר רבי אחא: אם לשונך חוכה אשון (תשן) אותו בדברי תורה והוא מתרפא, צא ולמד ממשה שהיה פסילוס (כבד פה), ובשביל שנתעסק בתורה נתרפא לשונו, אתמול "לא איש דברים אנכי", עכשיו הוא אומר "אלה הדברים", הוי מרפא לשון עץ חיים.

ראש השנה לאילן

במשנה במסכת ראש השנה נאמר: "אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִיסָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים וְלְרֹגְלִים. בְּאֶחָד בְּאֵלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי. בְּאֶחָד בְּתִשְׂרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלַשְּׁמִטִּין וְלַיּוֹבְלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת. בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדִבְרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הֶלֶל אוֹמְרִים, בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּו" (פרק א' א').

זמן זה שהטבע מתעורר לחיים, וכל מה שגלום באדמה ובאילנות פורץ החוצה, הוא כעין לידה חדשה של הארץ. וכן זמן זה של פריחת האדמה משול לגאולת הארץ, שמוציאה מן ההעלם אל הגילוי את תנובתה, והוא

גם מסמל את גאולתן של ישראל, כפי שנאמר בשיר השירים (פרק ב):

"כִּי הִנֵּה הִסְתִּי עֶבֶר הַגֶּשֶׁם חֶלֶף הַלֵּךְ לוֹ: הַנָּצִנִּים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזִּמְרִי
הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בָּאֲרָצוֹ: הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פָּגִיהַ וְהַגָּפְנִים סָמְדָר נִתְּנוּ
רִיחַ קוֹמִי לָךְ רַעֲיָתִי יָפְתִי וְלָכִי לָךְ:"

מחלוקת בית שמאי ובית הלל

כתוב חדושי הרי"ם: ששמאי - סופי תיבות (לא כסדרן) - "לא איש דברים
אנכי", בחינת מחשבה. הלל - ראשי תיבות "הוא יהיה לך לפה" - בחינת
דבור. שמאי הם תמיד בחינת בכוח כפי שהדברים במקורם בשמים, והלל
הם בחינת בפועל כפי שהדברים נראים בארץ.

ולפי זה מובן מדוע שמאי אומר שראש השנה לאילן באחד בשבט
בתחילת החודש, כאשר הוא עדיין בכסה (הירח מכוסה) בחינת המחשבה,
והלל אומר בחמישה עשר בו, כאשר הלבנה במילואה גלויה בהדרה בחינת
דבור. ובחודש זה נעשה המעבר ממחשבה לדבור בתורה (מהכוח אל הפועל).

העיבור והלידה

בחורף הבריאה כולה שרויה בתרדמה. העצים בשלכת, בעלי חיים רבים
שרויים בתרדמת חורף, השדות עומדים בשיממון, אולם בפנים
מתחוללים תהליכי חיים כבירים. המים החיוניים כל כך לקיום העולם
יורדים מן השמים ומרווים את האדמה, והבריאה כולה הולכת ומתמלאת
בכוחות חיים חדשים.

אומר רבי נחמן מברסלב: החורף הוא מבחינת עיבור וקיץ מבחינת לידה.
בחורף אנו מתמלאים בכוחות מבפנים, ובקיץ מממשים אותם.

גם עם ישראל עובר בתולדותיו תהליך דומה: עברנו תקופות של גלות,
וזכינו וגם נזכה לתקופות של גאולה. בגלות ישראל נראים בחוץ כשרויים

בחושך ובתרדמה, אולם מבפנים הם מתקנים את עצמם, ומתמלאים בכוחות חיים שיפרצו בבוא הגאולה.

כ היה גם בדור שלאחר גירוש ספרד, דור מקובלי צפת. ישראל היו שרויים במשבר עמוק, חשכת הגלות היתה שרויה במלוא עוזה. היו שחשבו: אבדנו. אבל גדולי ישראל ידעו שהגיע ט"ו בשבט. דרשו הם שנת רנ"ב, שנת הגירוש, בגימטריה "מזרה", "מזרה ישראל יקבצנו". הגאולה לא באה מיד, הקיץ עוד לא הגיע, אולם הנץ, הפרי הקטן חונט מעתה החל התהליך שיניב בחובו את הפרי השלם של העולם (הרב נתנאל יוסיפון).

לימוד רוחני לאדם

ביוון שארבעת ראשי שנים (א' בניסן, א' באלול, א' בתשרי וט"ו בשבט) מופיעים במשנה יחד, הוכיחו הגאונים שיום זה יש בו גם משום לקח רוחני לאדם, ובפרט שחז"ל דימו את האדם לאילן על יסוד הפסוק (דברים כ"ט) "כי האדם עץ השדה".

לכן ביום זה על האדם להתעורר לעבודת הבורא מתוך תענוג וחיות מחודשים (עניין הצמיחה), כפירות האילן, שעניינם אינו להיות מזון הכרחי לקיום האדם, אלא "להחיות בהן נפש כל חי (מבחינת תענוג)".

תפילה על העצים

מובא בספרים שיום זה הוא כראש השנה, שמסוגל לתפילה על פירות האילן, ובכללן "הפירות" של האדם, אלו בניו ובניו בניו שיעסקו בתורה ובמעשים טובים ויצליחו לגדול בטעם ובריח טוב.

תפילה לעץ שיעשה פרי: "אנא הא-ל, העושה והיוצר והבורא והמאציל עולמות העליונים, כולם בחכמה עשית. עליונים למעלה ותחתונים למטה לחבר את האהל להיות אחד, ואילנות ודשאים הצמחתם, בקומתם

ובצביונם של מעלה, להודיע לבני אדם חכמה ותבונה בהמה, להשיג בנעלמים. ופקדת עליהם להגדילם ולהצמיחם ותיטוף שפע וכוח מצוותיך העליונות.

ויהי רצון מלפניך יי אלוקינו ואלוקי אבותינו, שבכוח סגולת אכילת הפירות שנאכל ונברך עליהם עתה ואשר נהנה בסוד שורשיהם העליונים אשר המה תלויים בם להשפיע עליהם שפע רצון ברכה ונדבה, וגם הממונים והמשטרים עליהם יתמלאו מעוז שפע הודם לשוב שנית להגדילם ולהצמיחם מראשית השנה ועד אחרית השנה לטובה ולברכה לחיים טובים ולשלום" (חמדת ימים).

מצוות התלויות בארץ

דרש רבי שמלאי מפני מה נתאווה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך?
אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימים אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי. אמר לו הקדוש ברוך הוא כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם (מסכת סוטה יד.).

ישנם מצוות התלויות בארץ, שאי אפשר לקיימה רק בארץ. אשרינו שזכינו להיות בארץ והתחייבנו במצוות אלו.

הפרשת חלה

"וְרֵאשִׁית עֲרֶסְתְּכֶם חֻלָּה תָּרִימוּ" (במדבר טו, כ.). למדו חז"ל שמכל בצק (בכמות של 1,660 גרם, לפי מרן הגר"ע עובדיה), מפרישים חלה ונותנים לכהן. בימינו,

שהכהנים טמאים, שורפים את החלה המופרשת.

חדש

"וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרֶם לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֵבִיאֲכֶם אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹקֵיכֶם" (ויקרא כג, טד). שאין לאכול את התבואה החדשה (כגון חיטה ושעורה) לפני הבאת קרבן העומר בט"ז בניסן. לאחר חורבן בית המקדש, אין לאכלם לפני י"ז בניסן.

כלאים

על פי התורה אין לערב שני מינים יחד. קיימים 5 סוגי כלאים:

- א. כלאי בהמה: הכלאה של שני סוגי בהמות (כמו סוס וחמור) כדי שייוולד מהם צאצא. כמו כן, אין לחרוש בשור ובחמור יחד ואין לשבת בעגלה הרתומה לשור וחמור. הלכה זו נוהגת בארץ ישראל ובחוצה לארץ.
- ב. כלאי זרעים: אין לזרוע בשדה שני סוגי זרעים ביחד. עבר וזרע, מותרים הגידולים. דין זה נוהג בארץ ישראל בלבד.
- ג. כלאי אילנות: אין להרכיב אילנות, מין בשאינו מינו, כגון אגס עם חבוש, ואם הרכיב מותרים הגידולים. הלכה זו נוהגת בארץ ישראל ובחו"ל.
- ד. כלאי הכרם: אין לזרוע שני גרעיני זרעים בתוך כרם ענבים עבר וזרע – אסורים הגידולים. דין זה נוהג בארץ ישראל מהתורה, ומדרבנן גם בחו"ל.
- ה. כלאי בגדים: אין ללבוש בגד אשר תפורים בו צמר ופשתים יחד. סוג כלאים זה נקרא "שעטנז". הלכה זו נוהגת בין בארץ ובין ובחו"ל. ישנן היום מעבדות לבדיקת שעטנז.

ערלה

פירות עץ מאכל שגדלו בשלוש שנים הראשונות לנטיעתו, אין לאכלם ואין ליהנות מהם לעולם. הלכה זו נוהגת גם בזמן הזה בארץ ישראל ובחוץ לארץ.

נטע רבעי

פירות השנה הרביעית של עץ מאכל – אין לאכלם שלא בטהרה או מחוץ לירושלים, אלא אם כן פדו אותם וחיללו את קדושתם על מטבע כסף, כדין מעשר שני. ולכן היום נוהגים לפדותם על כסף.

לקט

שיבולים בודדות שנשרו מהיד בעת קצירת התבואה, אין לאספן, יש להשאירן לעניים שילקטו אותם.

שכחה

אין לחזור ולקחת שיבולים שנשכחו בשדה (שיבולים יחידות- בשעת הקצירה, אלומה שלימה- בעת אסיפת העומרים). יש להשאירן במקומן עבור העניים. דין זה נוהג גם באילנות ובכרם.

פאה

הקוצר את שדהו - לא יקצור את כל השדה אלא יניח מעט תבואה בקצה השדה עבור העניים. הפאה נוהגת גם באילנות ובכרם.

פרט ועוללות

פרט הוא ענב אחד או שניים הנושרים מהאשכול בשעת הבציר. עוללות הן אשכולות קטנים שענביהם מפוזרים. את הפרט והעוללות יש להשאיר

בכרם על הגפנים עבור העניים.

ראשית הגז

מי שיש לו חמשה כבשים לפחות, ומשקל כל גז של אחת מהן הוא 230 גרם לפחות (12 סלעים) חייב לתת את ראשית הגז לכהן (96 גרם – שהם שווי 5 סלעים, מכל הגז).

שמיטה

בשנה השביעית שובתים מעבודת הארץ ומפקירים את הפירות. יש הנוהגים על פי ההיתר של הרבנות הראשית למכור את האדמה לנוכרים, כמו שעושים בפסח בעת מכירת חמץ (ויש חולקים על היתר זה. שאומרים ששונה הדבר ממכירת חמץ ששם המכירה בכל לב, שאם ירצה הגוי לקחת החמץ תמורת התשלום אנו נשמח, מה שאין כן במכירת קרקעות שבשום פנים לא נסכים שיקח את קרקעות שלנו).

תרומות ומעשרות

מכל הפירות מפורשים תרומה לכהן, מעשר ללוי, מעשר שני הנאכל בירושלים ומעשר עני הניתן לעני (מעשר שני ניתן בשנים א,ב,ד,ה לשנות שמיטה. ואילו מעשר עני ניתן בשנים ג,ו לשנות השמיטה).

ט"ו בשבט בהלכה

באחד בשבט - ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים: בחמשה עשר בו (מסכת ראש השנה, משנה א'). והלכה כבית הלל.

עיקרו של ט"ו בשבט הוא סיום שנת המעשר לפירות העץ, מכיוון שעד יום זה יצאו רוב גשמי השנה ועלה השרף באילנות, ועכשיו מתחילה צמיחת הפרי.

הפרשת תרומות ומעשרות

בכל השנים מפרישים מגידולי קרקע תרומות ומעשרות, אלא שיש חילוק ביו שנות השמיטה:

תרומה ומעשר שנותנים ללוי – נוהגים בכל שנות השמיטה (למעט בשנת השמיטה עצמה שכל הגידולים הפקר ופטורים מתרומות ומעשרות).
מעשר עני – נוהג בשנים ג,ו של שנות השמיטה.
מעשר שני – נוהגים בשנים א,ב,ד,ה של שנות השמיטה.

יום חמשה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילנות בנוגע לדיני תרומות ומעשרות וערלה:

יום זה מבדיל בפירות האילן בין שנת מעשר שני לשנת מעשר עני, שאם באו הפירות לעונת המעשרות קודם חמישה עשר בשבט - מתעשרים לשעבר כשנה הקודמת, ואם אחר חמישה עשר בשבט מתעשרים להבא.

פירות שחנטו קודם חמשה עשר ופירות שחנטו אחר חמשה עשר, או אתרוג הנלקט קודם חמשה עשר והנלקט אחר חמשה עשר אין מעשרים מזה על זה.

ואין יוצאים הפירות מדין ערלה אלא כשחנטו אחר חמשה עשר של שנה רביעית לנטיעתו של האילן ומדין רבעי – אחר חמשה עשר של שנה חמישית.

סדר ט"ו בשבט

מקום מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

בראשונה נזכר מנהג זה לפני כ-430 שנה, בשנת של"ט, וכך מעיד רבי יששכר סוסאן, בן דורם של מרן הבית-יוסף והאר"י הקדוש, על מנהג האשכנזים בעיר הקודש צפת. וכן הוא כותב: " ראש השנה לאילנות... והאשכנזים נוהגים להרבות בו במיני פירות האילנות לכבודו של יום".

לא עוברות שנים רבות, והמנהג מתפשט גם בקהילות ספרד, ואף בהרחבה גדולה, ודגש חזק יותר מן האשכנזים.

נהגו המקובלים לאכול בליל ט"ו בשבט ג' סוגי פירות, ומכל סוג עשרה מיני פירות. לפי שיש לנו שלושה עולמות, ולכל לעולם יש עשר ספירות: כתר, חוכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. כל פרי נמשל לספירה מסוימת ולכל עולם יש עניין משלו.

עשרה מינים - שבהם קליפה קשה עוטפת את הפרי כמו אגוזים, שקדים וכדומה.

מינים אלו מייצגים את עשרת הספירות של עולם העשייה. כלומר - מציאות העטופה בקליפה קשה. כדי להגיע אל הפרי - התכלית, אנו נדרשים להסיר את קליפת החומר הקשה.

לפעמים נדרש מאתנו מאמץ, ורק בכוח ועבודה ניתן לקלף את קליפות החומר ויצר הרע, ולהגיע אל הרוח, הנשמה ואל התוך - התוכן. זה תפקידנו בעולם העשייה - לתקן ולהתקין את הכל לקראת תכליתו. **עשרה מינים** - שבהם הגרעין הקשה נמצא בפנים והמעטפה היא הפרי כמו תמר, שיזף וכדומה.

אלו כנגד עולם היצירה. במצב זה קל לנו להגיע אל הפרי כי הוא נגיש יותר, אבל עדיין נדרשת מאתנו עבודת הברור, המיון וההפרדה. כאן

"וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא: כִּי הִנְנִי אֲלִיכֶם וּפְנִיתִי אֲלִיכֶם וְנִעְבַּדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם: וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּלָּה וְנוֹשְׁבוּ הָעָרִים וְהַחֲרֻבוֹת תִּבְנֶינָה: וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם וּבְהֶמָּה וָרֶבֶוּ וּפְרוּ וְהוֹשַׁבְתִּי אֶתְכֶם כְּקִדְמוֹתֵיכֶם וְהִטִּיבְתִּי מִרְאשֵׁיתֵיכֶם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה': וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אָדָם אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּק וְהָיִיתָ לָהֶם לְנַחֲלָה וְלֹא תוֹסֵף עוֹד לְשַׁכֵּלֶם: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהִים יְעֹן אֲמַרְיִם לָכֵן אֲכַלְתָּ אָדָם אֶת מִשְׁכַּלְתָּ גוֹיֶיךָ הָיִיתָ"

(יחזקאל לו/ח-ג).

פריחת ההרים מבשרת גאולה

אמר רבי אבא: אין לך קץ (סימן גאולה) מגולה (ברור) מזה, שנאמר: "וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא" (יחזקאל לו, ח).

פירש רש"י: שיתן ארץ ישראל פריה בעין יפה, אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה מזה (סנהדרין צ"ח, א').

גאולה לעם ולעצים

כשם שהחכמים מדברים על גאולת ישראל כך הם מדברים על גאולת העצים.

אמר רבי יוחנן: כל שיטה (עץ השיטה) ושיטה שנטלו נכרים מירושלים עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לה שנאמר: "אֵתָן בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ שֹׁטָה" ואין מדבר אלא ירושלים, שנאמר: "צִיּוֹן מִדְּבַר הִיתָה" (מסכת ראש השנה כג.).

ולא זו בלבד, אלא כמו בסדר הבריאה גם בסדר הגאולה - העץ יקדם לאדם. כמו שדרשו חז"ל: "וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבוֹא" כאשר יתקרבו פזורי ישראל לשוב לארצם,

יתמלאו הרי ישראל עצים, עוד קודם לכן, כדי לקבל בברכה את פני החוזרים. ועל כך אמרו חז"ל: "אין לך קץ מגולה מזה" – אין סימן יותר גלוי ומובהק להתחלת הגאולה מאשר זה, שהרי ישראל יתחילו להתכסות בירק עצים לקדם פני השבים.

ירושלים

עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו (ריש פסיקתא רבתי).

חיטה

תנו רבנו: "יהי פיסת בר בארץ בראש הרים", אמרו עתידה חיטה שתיתמר כדקל ועולה בראש הרים, ושמא תאמר יש צער לקוצרה! תלמוד לומר "ירעש כלבנון פרו" הקדוש ברוך הוא מביא רוח מבית גנזיו ומנשבה עליה ומשרה את סולתה ואדם יוצא לשדה ומביא מלא פיסת ידו וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

עם חלב כליות חיטה" אמרו: עתידה חיטה שתהא כשתי כליות של שור הגדול, ואל תתמה שהרי שועל קינן בלפת ושקלוהו את הלפת ומצאו בו ששים ליטרין.

עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת (מיני מאפה ובגדי משי), שנאמר (תהלים עב): "יהי פסת בר בארץ" (כתובות קיא:).

ענבים

ודם ענב תשתה חמר", אמרו: לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הזה יש בו צער לבצור ולדרוך. העולם הבא מביא ענבה אחת (גרגר ענבים אחד) בקרון או בספינה ומניחה בזוית ביתו ומספק הימנה כפטוס (כלי) גדול, ועציו מסיקים תחת התבשיל.

ואין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי יין, שנאמר: "ודם ענב תשתה חמר", אל תקרי חמר אלא חומר (שהוא שלשים גרבי יין) (כתובות קיא:).

מסתורין בממלכת הצומח

אמר רבי סימון אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו: גדל (מדרש רבה).

כותב הרמב"ם: היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול... (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ב).

אחד הדברים המרחיבים ביותר דעתו של אדם, הוא מראה גינה מלבבת. הפרחים והאילנות שבה בעת פריחתם משרים רוגע ושלווה, ומעניקים חן טבעי לסביבה כולה. מהו יחסנו לשטיח זה? מה יודעים אודותיו?

יכולת תנועה

עד המאה ה-19 סברו הבריות כי צמחים הנם נעדרי תחושה ותנועה, בדומה לדוממים. אך במאה ה-19 החלה להתגבש דעה אחרת אצל בוטנאים כי יש בצמחים יכולת תנועה, והם מנווטים אותה לפי צרכיהם. **ראול פיאנסה**, ביולוג אוסטרי טען, כי הצמחים מניעים גופם באותה מידה של חרות וחרון כמו בני אדם ובעלי חיים, אך המקצב שלהם איטי

ביותר, ולכן אינו נראה לעין.

מסקנה מהפכנית זו נתמכה בעובדות מן המציאות: פיאנסה גילה, כי צמח שזקוק לסמוכה להישען עליה, משיג אותה בכל מחיר. אם ייקחו ממנו את האילן עליו נשען עד כה, הוא יפנה לסמוכה אחרת הנמצאת בשטח, לאחר ששינה את כיוון גופו ופנה לעבר התמיכה החדשה שלו.

ויותר מכך: כאשר קיימים מחסומים סביבו, הוא איכשהו מגלה סמוכה נסתרת שאף אדם לא מבחין בה בנקל, ונתמך בה. כיצד בדיוק גילה אותה? זוהי תשובה שהמסתורין שבה רב על הנגלה.

הרגשות הצמחים

מדהימות ביותר התגליות של החוקר בשם קלי באקסטר. הוא הוכיח שהצמחים "מרגישים" בבירור מה יחסו של המתקרב אליהם, וכאשר יחסו חיובי יגיבו ב"שמחה", ולהפך.

ויותר מכך: הצמח מסוגל להבחין בין כוונה אמיתית לבין העמדת פנים!!! באחד הימים חיבר החוקר צמח לאלקטרודות חשמליות, אשר המחט שלהן הוצמדה לדף, עליו נערכו רישומים, כל אימת שהמחט נעה ממקומה.

כאשר החליט ברצינות לשרוף עלה מסוים מצמח זה, נעה המחט בתנועות חדות, והתקבלו רישומים מבוהלים על פני הנייר! הזינוק של הרישום היה חד כל כך, שמן הנמנע לחשוב שזה היה במקרה!

הצמחים קוראים מחשבות

לאחר דקות מספר, החליט באקסטר להעמיד פנים כאילו ברצונו לשרוף עלה נוסף. הוא קרב אליו גפרור, אך... המחט לא הגיבה כלל! מסתבר אפוא, שלצמח ישנה תפיסה על חושית, שבה תפס את כוונותיו האמיתיות כלפיו, והגיב בהתאם!!!

גם אצל חוקר אחר היו תוצאות דומות. הוא נטל צמח גרניום, והחל להתעלל בו. הוא תלש ממנו עלים, שפך חומצה על רקמותיו החיות, קרע וצבט אותו, וכך נהג כמה ימים רצופים. רעהו לעומת זאת טפל באותו צמח בחיבה ובעדינות. הוא השקה אותו, עדר את האדמה סביבו ותמך בענפיו הכבדים.

כעבור ימי הניסוי חיברו את הגרניום לאלקטרודות חשמליות. כאשר התקרב אליו החוקר שעינה אותו, המחט התרוצצה בבהילות על פני הדף, כאילו הצמח נבעת ונפחד, ואילו כאשר הגיע החוקר הסובלני, החלה המחט לרשום קווים רכים ורגועים...

זעקות

אמרו בפרקי דרבי אליעזר: "בשעה שכורתים אילן שעשה פירות, קולו יוצא מסוף העולם ועד סופו ואין הקול נשמע". וכן בשעה שהנשמה יוצאה מן הגוף. אם כן שווים הם, לפי שבשעה שכורתים העץ נפסק אותו הכוח שהיה אומר לו: גדל! וזהו: "כי האדם עץ השדה" (מעם לועז).

"פרבדה" הרוסי מביא מחקר משנת 1970 בו הוא מספר: הצמחים מדברים... הם אפילו זועקים, לנגד עיני ממש נפלטה זעקה מנצר שעורה כאשר הוטבלו שורשיו ברותחין, "קולו" של הצמח נקלט במכשיר אלקטרוני מיוחד רגיש ביותר שרשם על פס נייר רחב "ים של דמעות", העט הרושם התפתל כשהוא מנציח את פרפורי הגסיסה של השעורה, וכל זאת כאשר השעורה עצמה נראתה לעין כל מסתכל שלווה.

לצמחים דרושה תשומת לב

בוטנאי אחד, ערך ניסיון מעניין. הוא קטף שני עלים משיח "בקעצור".

אחד מהם הניח בכלי בחדר השינה שלו, ואת השני בחדר המגורים. בכל בוקר כשהתעורר הביט בחיבה על עלה אחד, ואילו לשני באופן מכוון לא הקדיש שום תשומת לב!

כעבור חודש נראו תוצאות מדהימות. העלה שהוא "חשב" עליו בחיבה, נראה ירוק ורענן, ואפילו הפצע בפטוטרט שלו החלים. העלה השני לעומת זאת היה נבול וחום...

מסתבר שיש מימד פראפסיכולוגי ששייך גם לעולם הצומח. עם כל המופלא שבדבר, ניתן להאמין בכך לאור מסקנתם של מדענים רבים, שאכן תופעות רבות לא ניתן להסביר בעולם החוקי היבש. הן עומדות למעלה מכך, ואין מנוס מלהודות, שקיים מימד נוסף לעולם, נוסף לזה הנתפס בחושים.

שפת עולם הצומח

הגמרא (במסכת סוכה כא.): מספרת על יונתן בו עוזיאל שידע שיחת דקלים, פירוש שהבין מה שהדקלים מדברים בינם לבין עצמם.

ומביא שיטה מקובצת בשם הרשב"א: כתב רבנו האי גאון ז"ל - כי מר אברהם קאבסי היה מכיר בשיחת דקלים ומה הם אומרים כאשר מתנודדים ברוח.

חוקר יפני בשם האשימוטו ניסה אף הוא לחדור למסתורין המופלא שנגלה לעיני באקסטר וחבריו. האשימוטו שרטט עקומה לסדרה של קולות וחבר אליהן צמח. כאשר הבטיח לצמח שהוא אוהב אותו, הזדרז הצמח ושלח לו תגובה. הקולות שנרשמו הועברו למערכת אלקטרונית שהגבירה אותם, ותרגמה אותם למקצב של מתח גבוה. המקצב והטון היו כמעט צוהלים... החוקר היפני טען כי לצמחים יש אמצעי תקשורת מיוחדים לעולם החיצוני, אמצעים השונים מהחושים שלנו, ואולי גם

עולים עליהם.

רבי נחמן מברסלב היה אומר: דע כי כל רועה ורועה יש לו ניגון מיוחד, לפי העשבים ולפי המקום שהוא רועה שם, כי כל עשב ועשב יש לו שירה, ומשירת העשבים נעשה ניגון של רועה.

הוא היה אומר: הלוואי והייתי זוכה לשמוע את כל השירות והתשבחות של העשבים, איך כל עשב ועשב אומר שירה לה' יתברך, בלי תהייה ובלי מחשבות זרות ואינם מצפים לשום גמול. כמה יפה ונאה ששומעים את השירה שלהם וטוב מאד ביניהם לעבוד את האלוקים ביראה (ליקוטי שיחות, רבי נחמן מברסלב).

סולידריות בין צמחים

חוקרים אחרים גילו, שיש תכונות נוספות כמעט "אנושיות" בעולם הצומח: סולידריות ואחוה!

חוקר שתל גבעול תירס במיכל זכוכית, ובמשך שבועות אחדים לא קיבל אף טיפת מים. בסמוך לו נשתל גבעול תירס אחר, שזכה לטיפול נאות. החוקרים טענו כי בדרך עלומה, הועברו מים מהתירס המטופל לרעהו הצמא...

מעשה בתמרה אחת שהייתה עומדת בחמתן ולא היתה עושה פירות, והיו מרכיבים אותה ולא עשתה פירות. אמר להם דקלי (שם חכם): תמרה זו רואה תמרה אחרת מיריחו והיא מתאוה לו בלבה. והביאו ממנו והרכיבו אותה, מיד עשתה פירות (במדבר רבה ג).

"מִה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיָהּ ה' כָּל־בְּחֻכְמָהּ עָשִׂיתָ מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנָהּ"

עד שאמר לו מיכאל: מה רשע אני בוכה ואתה משחק?! (מיכה ז) "אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי". כי נפלתי – מפטירתו של משה. קמתי – מפרנסתו של יהושע, בשעה שהפיל ל"א מלכים. כי אשב בחושך – בחורבן בית ראשון ואחרון. ה' אור לי – לימות המשיח.

שעתו האחרונה של משה

שעה לפני מותו של משה

עד כאן עלתה למשה שעה אחת. באותה שעה, אמר משה לפני הקב"ה: אם אין אתה מכניס אותי לארץ ישראל, הנח אותי בעולם הזה ואחיה ולא אמות! אמר לו הקב"ה למשה: אם לא אמיתך בעולם הזה, היאך אחייך לעולם הבא?! ולא עוד, אלא שאתה עושה תורת פלסטר, שכתוב בתורתך על ידך: ואין מידי מציל.

אמר משה לפני הקב"ה: רבוננו של עולם! אם אין אתה מכניס אותי לארץ ישראל, הנח אותי כחיות השדה, שהן אוכלים עשבים ושותים מים, וחיים ורואים את העולם, כך תהא נפשי, כאחת מהן! אמר לו: רב לך!

אמר לפניו: רבוננו של עולם! ואם לאו, הנח אותי בעולם הזה, כעוף זה שהוא פורח בכל ארבע רוחות העולם, ומלקט מזונו בכל יום ולעת הערב חוזר לקנו. כך תהא נפשי כאחת מהן! אמר לו: רב לך! מהו רב לך? אמר לו: רב לך אשר דברת.

כיון שראה משה, שאין בריה יכולה להצילו מדרך המוות, באותה שעה אמר: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא".

שליחות מיכאל וגבריאל

מה עשה משה? נטל את המגילה וכתב עליה שם המפורש, וספר השיר (סיום התורה) עדיין לא נכתב, עד שהגיע הרגע שבו ימות משה.

באותה שעה אמר הקב"ה לגבריאל: גבריאל! צא והבא נשמתו של משה! אמר לפניו: רבונו של עולם! מי שהוא שקול כנגד ששים ריבוא, איך אני יכול לראות במותו?! ומי שיש בו דברים אלו, איך אני יכול לעשות לו קצף?!

ואחר כך, אמר הקב"ה למיכאל: צא והבא נשמתו של משה! אמר לפניו: רבונו של עולם! אני הייתי לו רב והוא היה לי לתלמיד, ולא יכול אני לראות במותו!

סמאל שמח ליטול נשמתו של משה

ואחר כך אמר הקב"ה לסמאל הרשע: צא והבא נשמה של משה! מיד לבש כעס וחגר חרבו ונתעטף אכזריות, והלך לקראת משה. כיון שראה אותו שהוא יושב וכותב שם המפורש, וזוהר מראהו דומה לשמש, והוא דומה למלאך ה' צבאות, היה מתיירא סמאל ממשה. אמר: ודאי שאין המלאכים יכולים ליטול נשמתו של משה.

טרם שהראה סמאל את עצמו למשה, היה משה יודע שבא סמאל. וכיון שראה סמאל את משה, אחזתו רעדה וחיל כיולדה, ולא מצא פתחון פה לדבר עם משה.

סמאל בורח מפני משה

אמר משה לסמאל (ישעיה מח): "אין שלום אמר ה' לרשעים". מה תעשה בכאן? אמר לו: ליטול נשמתך באתי! אמר לו: מי שיגרך? אמר לו: מי שברא את כל הבריות. אמר לו משה: לך ברח מלפני! איני נותן נשמתי לך! מיד חזר סמאל והשיב דבר לפני הגבורה.

אמר לו הקב"ה לסמאל: בא והבא נשמתו של משה! מיד שלף חרבו מתערה ועמד על משה. מיד קצף עליו משה, ונטל את המטה בידו, שחקוק בו שם המפורש, ופגע בו בסמאל בכל כוחו, עד שנס מלפניו ורץ אחריו בשם המפורש, ונטל קרן הודו מבין עיניו, ועיור את עיניו, עד כאן עלתה למשה.

הילקחו של משה לגנזי למרומים

הקב"ה מטפל בקבורתו של משה

לבסוף, יצאה בת קול ואמרה: הגיע סוף מיתתך! אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! זכור אותנו היום שנגלית עלי בסנה, ואמרת לי (שמות ג): "לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים". זכור אותנו היום, שהייתי עומד על הר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, בבקשה ממך אל תמסרני ביד מלאך המוות! יצאה בת קול ואמרה לו: אל תתיירא, אני בעצמי מטפל בך ובקבורתך! באותה שעה עמד משה וקידש עצמו כשרפים, וירד הקדוש ברוך הוא משמי שמים העליונים ליטול נשמתו של משה, ושלשה מלאכי השרת עמו: מיכאל וגבריאל וזגזגאל. מיכאל הציע מיטתו של משה, וגבריאל פירס בגד של בוך מראשותיו, וזגזגאל מרגלותיו. מיכאל מצד אחד, וגבריאל מצד אחד.

השיחה עם נשמתו של משה

אמר הקב"ה למשה: משה השקיף עיניך זה על גב זה, והשקיף עיניו זה על גב זה. אמר לו: הנח ידך על החזה, והניח ידו על החזה. אמר לו: הקף רגליך זה על גב זה, הקיף רגליו זה על גב זה. באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו. אמר לה: בתי! מאה ועשרים

שנה קצבתיך, היותך בגופו של משה, עכשיו הגיע קצך לצאת, צאי אל תאחרי! אמרה לפניו: ריבוננו של עולם! יודעת אני שאתה אלוה כל הרוחות וכל הנפשות, נפש החיים והמתים מסורים בידך, ואתה בראתני ואתה יצרתני ואתה נתתני בגופו של משה מאה ועשרים שנה, ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה, שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם, ולא רמה ותולעה, לכן אני אוהבת אותו, ואיני רוצה לצאת ממנו!

אמר לה הקב"ה: נשמה! צאי! אל תאחרי! ואני מעלה אותך לשמי השמים העליונים, ואני מושיבך תחת כסא כבודי, אצל כרובים ושרפים וגדודים! אמרה לפניו: ריבוננו של עולם! מאצל שכינתך ממרום, ירדו שני מלאכים עזה ועזאל, וחמדו בנות הארץ והשחיתו דרכם על הארץ, עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע, אבל בן עמרם מיום שנגלית אליו בסנה, לא בא לאשתו, שנאמר (במדבר יב): "ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכשית אשר לקח כי אישה כשית לקח". בבקשה ממך, תניחני בגופו של משה!

מיתת נשיקה

באותה שעה, נשקו הקב"ה ונטל נשמתו בנשיקת פה, והיה הקדוש ברוך הוא בוכה (תהלים צד): "מי יקום לי עם מרעים מי יתייצב לי עם פועלי און". ורוח הקודש אומרת: ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. שמים בוכים ואומרים (מיכה ז): "אבד חסיד מן הארץ". ארץ בוכה, ואומרת (שם): "וישר באדם אין".

וכשבקש יהושע רבו ולא מצאו, היה בוכה ואומר (תהלים יב): "הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני אדם, ומלאכי השרת אומרים: "צדקת ה' עשה". וישראל היו אומרים: "ומשפטיו עם ישראל". אלו ואלו היו אומרים (ישעיה נז): "יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו". (משלי י) "זכר צדיק לברכה ונשמתו לחיי עולם הבא".

פתאום לנדיבות. במקום להתלונן שמישהו אחר קיבל יותר תפוחי אדמה, שמעתי מלים כמו: "תנו לשרוליק מנה גדולה יותר של מרק היום!"

במקום לחלום על העבר או לקונן על ההווה, התחלנו לחלום על העתיד, לקוות שבקרוב השטן הגרמני יראה במפלתו, ושיגיע קץ לסבל היהודי. וכמו נהר העולה על גדותיו, אוירת החג וחזון השחרור פרצו מתוך הלבבות השבורים של שוכני המחנה.

כידוע, מצווה גוררת מצווה, מה שהביא לעוד פעולות הרואיות בעקבות קריאת המגילה. מישהו החליט לוותר על חתיכת לחם קטנה ששמר מאתמול והציע אותה לחבריו. אדם אחר תרם מתנה של חתיכת תפוח אדמה, ושתי מנות אלה, שרק אתמול היו יכולות לגרום לקנאה ולשנאה בין חברים, הפכו כעת לאמצעים בהם יכלו הדיירים למלא את הכתוב "ומשלוח מנות איש לרעהו".

משלוח המנות היקר הועבר מאחד לשני, עד שלבסוף הגיע אלי. כולם החליטו שאני צריך להשאיר אותו אצלי כפיצוי על המאמץ שבקריאת המגילה.

חשבתי לעצמי, "אלוקים הטוב! הבט בבני עמך הנפלאים, שבין רגע יכולים לרומם את עצמם מדרגה של חיות פרא המוכנות לקרוע זו את זו, לדרגה של אדם אמיץ, יהודים מאמינים...", ופסוק התנגן בתוכי "מי כעמך ישראל, גוי אחד בארץ?"

בהתרגשות רבה פניתי אל כל הנוכחים: "יהודים יקרים!" אמרתי. "אחים לסבל! אני לא ראוי לכבוד שאתם נותנים לי. בואו נבקש כולנו מאבינו שבשמים: לשנה הבאה בירושלים!" (א.א.כהן / מקורות עם אחד).

היהודי שלא לבש בגדי יום טוב בפורים

כתב הרמ"א: נהגו ללכת בפורים עם בגדי יום טוב. מספרים שבליל פורים הגיע לבית מדרשו של האדמו"ר מצ'חנוב יהודי שהיה לבוש בבגדי

יום חול. שאלו אותו התלמידים, למה הוא לא הולך בבגדי יום טוב? והוא ענה להם –ה'עולם' נוהגים לומר שכמו שקדחת אינה מחלה, כך פורים אינו חג.

שמע הרב את הדבר, פניו קצת נתכרכמו והוא אמר: "ואני אומר שכמו שקדחת היא מחלה, כך פורים הוא חג". היהודי שמע זאת, ומיד אחזתו קדחת... הוא הבין שיש דברים בגו ובא לרב. אמר לו הרב: תקבל על עצמך שמכאן ולהבא תדע שפורים זה חג, ואז כבר לא תצטרך לדעת שקדחת זה מחלה. מספרים שהיהודי שכב שנה במיטה, עד פורים בשנה הבאה. בשנה הבאה הוא כבר בא עם בגדי יום טוב, ואז סרה ממנו הקדחת.

מסירות נפש לקריאת המגילה

ביום 'תענית אסתר' שנת תש"ג הגעתי עם טראנספורט חולים ותשושים ממחנה המוות שוואניגען שבמחוז פוזן אל בית-הכלא של גיטו לודז', שם אמורים היינו להצטרף אל טראנספורט גדול של מועמדים להשמדה. האמת היתה, שרובם ככולם לא 'זכו' ולא נהנו מ'פריווילגיה' זו. תוך זמן קצר ביותר מתו בגיטו לודז' מרבית חברי לסבל". למרות שרבים גססו, דבר ראשון ביקשו לשמוע קריאת המגילה, אך כנראה שלא עלה בידם. בדיוק שנה לאחר מכן, ממש באותו היום, ומאותו בית הכלא, צורפתי אל טראנספורט גדול של יהודים שנחטפו בגיטו ונשלחו לאי שם (עדיין לא ידענו מהו היעד). לפנות ערב הגענו אל פרברי צ'נסטחוב. שם ברציף המיועד למשאות חיכה לנו גדוד של אנשי 'ורקשוץ', רוצחים אוקראינים. הם הרביצו לנו מכות-רצח, והריצו אותנו לעבר המחנה 'האסאג ווארטה', תוך כדי התעללות קשה.

לידי באותה שורה, הלך יהודי קשיש, כאשר נצטווה לזרוק את תרמילו, עשה עצמו כאילו הוא מנסה להשתחרר מריתמות התרמיל ואינו מצליח בכך. אולם, אני הספקתי לראות שהיהודי מנסה להרוויח זמן, תוך שהוא מוציא, בזריזות רבה איזו חבילונת מתוך התרמיל, תוך כדי שהוא סופג

מהלומות נוראיות וזב דם. הייתי משוכנע שהיהודי הזה ניסה להציל איזה דבר ערך כספי, שהיה לו בתוך התרמיל. בערב כשהיהודי החביב הזה הוציא מתחת חולצתו את ה'אוצר' שהציל, היתה זו הפתעה לכולנו, היתה זו מגילת קלף קטנה, מגילת אסתר. מיד נעמדנו בצריף, בין הדרגשים והיהודי התחיל בקול רוטט מהתרגשות את קריאת המגילה ("שערים", י"ד אדר תשל"ד / 8.3.1974).

משלוח מנות מן השמים

בעוד הקהל עומד להתחיל בתפילה, ניגש השמש אל הרבי, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, ולחש משהו על אוזנו. הרבי קם מכיסאו ויצא מבית הכנסת. כולם קמו לכבודו והסתכלו בהשתוממות על דמותו האצילה שנעלמה בפתח הדלת.

רבי לוי יצחק נכנס ללשכתו שהיתה סמוכה לבית הכנסת, שם חיכתה לו אישה ובידה תרנגול. היא לא היתה בטוחה בכשרותו של העוף, ורעדה לעצם המחשבה שהרב עלול להטריף את התרנגול שהשיגה לחג בדי עמל. "רבי" – אמרה האישה בקול בוכים – "רבי, אוי ואבוי לי! שאלה יש לי... רבי".

הסתכל רבי לוי יצחק על התרנגול, חשב כמה רגעים ואמר: "התרנגול אינו כשר ואסור לאכול אותו".

האישה הביטה על רבי לוי יצחק אובדת עצות. "רבי!" – היא צווחה בקולי-קולות – "רבי, בפרוטות האחרונות קניתי תרנגול זה. בעלי חלוש וחולה וחשבתי שקצת מרק עוף ישיב את נפשו. גם הילדים רצו כבר לאכול קצת מרק טעים. והנה, אוי, שוד ושבר, נטרף התרנגול שלי. אוי ווי, מה אעשה עכשיו?"

כך בכתה האישה ויללה, ממש רחמנות היה להסתכל עליה. "אל דאגה, בתי" – ניסה הרבי להרגיע את האישה מרת הנפש – "השם יתברך עוזר

תמיד לכולם, הוא יעזור גם לך". רבי לוי יצחק שאלה לשמה ולכתובתה ושלחה לשמוע את קריאת המגילה.

הוא בעצמו לא חזר לבית הכנסת, אלא לבש את מעילו ויצא לרחוב. בצעדים מהירים הוא הלך... הביתה.

בבואו הביתה, הוציא רבי לוי יצחק מפה לבנה ושם בה חלות, לחם, אוזני המן ופירות שונים. איש מלבדו לא היה בבית ורבי לוי יצחק חיפש וחיפש עד שמצא סיר עם עוף מבושל. הוא לקח מכל הבא ליד ושם במפה הלבנה.

הלך הרב לביתה של אותה אישה, והנה הבית לא נעול. אחר שהוציא הכל מהמפה וסידר על השולחן, הלך רבי לוי יצחק בצעדים מאוששים שמח וטוב לבב לבית הכנסת לקריאת המגילה.

משנכנס רבי לוי יצחק, התחילו מיד להתפלל ערבית. כמנהגו מדי שנה בשנה קרא רבי לוי יצחק בעצמו את המגילה. שנים רבות לאחר מכן סיפרו האנשים כי באותה שנה היתה קריאת המגילה מיוחדת במינה. תואר פני קדשו של רבי לוי יצחק האיר באור מיוחד, אור פנימי הנובע מפנימיות הלב.

כאשר הרבנית הגיעה הביתה מבית הכנסת, חיכתה לה בבית הפתעה גדולה. היא נגשה למטבח כדי להכין את הסעודה, ומה גדולה היתה השתוממותה כאשר שום דבר לא נמצא במקום. לא בשר, לא דגים, לא חלות, כלום. אפילו אוזני המן הטריים נעלמו ואינן.

אובדת עצות היא נכנסה אל חדרו של הרבי, אולם בראותה את פניו הקורנות, הבינה מיד מי "סחב" את הדברים ויצאה חרש מן החדר. היא כבר תשתדל לסדר ארוחה כלשהי מן השיריים שנותרו...

היהודייה הענייה סיפרה לחברותיה את דבר הפלא של משלוח מנות מן השמים: בודאי היה זה אליהו הנביא זכור לטוב, שהביא לה מנות יפות כאלו, אמרה לכולן. אך יהודי ברדיטשוב הבינו כי רבם מילא הפעם את

מקומו של אליהו הנביא, שלחו משלוחי מנות לרבי לוי יצחק ביד רחבה.
מובן מאליו כי הם לא שכחו גם את הענייה, ילדיה ובעלה החולה.
פורים כזה שמח, לא היה בברדיטשוב זמן רב.

מנהגי פורים

למה מתחפשים בפורים?

הרמ"א (או"ח תרצו/ח): מביא את המנהג ללבוש פרצופים בפורים.

נאמרו כמה טעמים למנהג זה:

בשם הבעל שם טוב אומרים שמתחפשים בפורים משום שמצווה לתת צדקה לאביונים, ומצוות צדקה בהידורה הוא "מתן בסתר" כדי שהעני לא ידע מי נותן לו את הצדקה ולא יתבייש, והנותן לא ידע למי הוא נותן את תרומתו ולא יתגאה עליו. לכן כולם מתחפשים בפורים ואין יודעים מיהו הנותן ומיהו המקבל, והצדקה הופכת להיות "מתן בסתר".

בספר "מנחת יצחק" הסביר באופן אחר – כוח הטומאה והרע בעולם (שהוא שורשו של המן ועמלק) מנסה להטעות את האדם על ידי זה שלוקח כל מיני עבירות ומעשים רעים, ובתחבולות מרמה מלביש אותם מחלצות כאילו זה רצון ה', ובזה מטעה את האדם לחטוא. "וכיוון שנצחו ישראל את המן והסירו את הלוט הצבוע מעל פניו וזכו לראות נכונה את דרך ה', ולא להיכשל בסמיות עיניים של השטן – לזכר כך משנים המלבושים".

ועוד: שדרשו אסתר מן התורה המניין? שנאמר "ואנכי הסתר אסתיר פני", ולכן מתחפשים כדי להסתתר (ספר המנהגים).

ועוד: שדרשו חז"ל (מגילה יב.) הטעם לגזרה, על שבני ישראל שהשתחו

לצלם בימי נבוכדנאצר. אם כן למה התבטלה הגזרה? אומרת הגמרא "לפי שהם עשו לפנים (רק כלפי חוץ) אף הקב"ה לא עשה עימהם אלא לפנים". הקב"ה גזר עליהם רק למראית עין כדי שיפחדו אבל לאחר מכן ביטל הגזרה. ולכן גם אנו נוהגים ללבוש מסכה על הפנים שהיא רק למראית עין (אוצר כמ"י).

ועוד: אדם שמתחפש, כמה שישנה את עצמו, תוכו ופנימיותו אינם משתנים, והתחפושת היא רק קליפה חיצונית. כך כל יהודי אף שנראה לך רחוק מתורה ומצוות, הרי זה הכל קליפה החיצונית. שהרי ברגעי צרה מיד מתקרב אותו יהודי להקב"ה בתפילות ותחנונים.

והראייה, עם ישראל בימי אחשורוש התרחקו מאוד, כשבאה הגזרה מיד הוריד ישראל מעל פניו את המסכה וחזרו כולם בתשובה, בצומות ותפילות.

לכן אנו מתחפשים בפורים, לאמור: אל תסתכל בחיצוניות של היהודי, לכל יהודי אף שהוא מכוסה בקליפה החיצונית תוך תוכו הוא יהודי אמיתי (הרב קלמן בר).

ועל פי זה יש הנוהגים לאכול בפורים כיסנים ממולאים בבשר (קרעפלאך בלעז), לפי שפורים קצת יום טוב ויש מצווה לאכול בשר, אבל הבשר מכוסה בבצק (ספר מטעמים).

רמזים לתחפושות במגילה

למנהג ההתחפשות יש רמזים כבר במגילת אסתר. המוטיבים העיקריים במגילה הם ההיפוך וההסתרה.

ההיפוך הוא בגורל היהודים - "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב", וההסתרה מרומז בשם "אסתר" עצמו, המלמד על גודל ההסתרה שקיים לאורך המגילה כולה. שם ה', כידוע, נעדר ממנה באופן מפתיע, אך ריבונו של עולם מסתתר מאחורי הקלעים ומושך בחוטים כל

הזמן. יש מן המפרשים האומרים שבמילה "המלך" (לעומת "המלך" אחשוורוש") שמופיעה במגילה רמוז מלכו של עולם הפועל ועושה.

ועוד רמזים:

- א. אין אסתר מגדת עמה ומולדתה, אסתר מסתירה את עמה.
- ב. איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות.
- ג. בגתן ותרש שני טרסיים היו לא היו יודעים כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית הוא והיה יודע בשבעים לשון (מרדכי היה מחופש לאדם רגיל).
- ד. הדסה, בת דודו של מרדכי, מחליפה את שמה לאסתר, מסתירה את מוצאה ומתחפשת ללא יהודיה.
- ה. מרדכי שבתחילה יוצא בלבוש שק ואפר, הופך בהמשך את בגדיו ל"לבוש מלכות תכלת וחור ותכריך בוץ וארגמן".
- ו. גם חרבונא שהיה מסריסי המלך, היא בעצם אליהו הנביא זכור לטוב שהתחפש לדמות זו, כמו שאומר המדרש.

מנהג אכילת זרעונים

מסופר בספר דניאל (פרק א): "בְּשָׁנָה שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַם וַיִּצַּר עָלֶיהָ. לאחר שכבש את ירושלים לקח עמו בבלה גם את בני המלכים "לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפְּרִתָּמִים: יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מֵאוֹם (מום) וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמִשְׁכִּילִים בְּכָל חֻכְמָה וַיִּדְעִי דַעַת וּמִבְּנֵי מַדְעַ וְאֲשֶׁר לֹחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהִיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כְּשָׂדִים".

ציוה המלך להאכילם כדי שהיו בריאים, אך "דְּנִיָּאל חֲנֻנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וַעֲזָרְיָה" שהיו מבין הנערים לא רצו לאכול מפת המלך (שלא היה כשר). שנאמר: "וַיִּשְׂם דְּנִיָּאל עַל לְבוֹ אֲשֶׁר לֹא יִתְגַּאֵל בְּפֶת בֶּגַד הַמֶּלֶךְ וּבִיָּין מִשְׁתֵּיו